Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ЗУЛ-ҚАЪДА, 18-КУН. • ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ ЖАВЗО, 12-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган | 1991 йил 1 июнь, шанба, 103-сон | НАРХИ обуначига 7 тийин. сотувда 10 тийин.

САЙЛОВЧИЛАРГА ТЎРТ САВОЛ

1. Сессия бўлишидан хабардормисиз?

2. Кун тартибидаги қайси масала, сизнингча энг муҳим?

3. Сессиядан нималар кутаяпсиз?

4. Қандай таклифларингиз бор?

А. Парпибоев.

Ҳ. Абдуллаев.

Г. Абдуллаева, Д. Дадамуҳамедова.

Абдунаби ПАРПИБОЕВ—Ўрта Чирчиқ район пахта тозалаш заводи чилангари, қозоқ:

1. Сессия бўлишидан хабардорман, бироқ ўтказилиш куни ёдимда йўқ.

2. Ўзбекистоннинг Қирғизистон ва Туркманистон билан дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома тасдиғи энг муҳим. Нагаки, дўстлик, аҳиллик бор жойда тинчлик, кут-барака бўлади.

3. ...

4. Бугун одамларни бир нарса ташвишлантиради — қорин тўйдириш. Мен 150 сўм маош, турмуш ўртоғим 100 сўм нафақа оламиз. Бозорда бир кило гўштнинг нархи 15—20 сўм. Меҳнаткашни ижтимоий ҳимоялаш қонун қониқарсиз ҳолатда. Қуруқ гапдан амалий ишга ўтиш даври келди чамамда.

Ҳабибулла АБДУЛЛАЕВ — пенсионер, Тошкент шаҳрининг Ленин районида истиқомат қилади, ўзбек:

1. Хабардорман.

2. Кун тартибидаги ҳар бир масала муҳим. Айниқса дўстлик, ҳамкорлик ҳақидаги шартномалар. Динга кенг йўл берилиб, савоб ишга қўл урилди.

Ўқувчилар кийимлари, болалар пойафзаллари, атласларнинг нархини тушириш тўғрисида фармон чиққан эди. Қани ижроси? Берилаётган 60 сўм компенсация ҳеч нарса бўлмайди. Оғир иқтисодий аҳвол ўғирликлару талончиликни келтириб чиқаряпти. Иқтисодиёт масалалари албатта ҳал этилиши керак.

3. ...бир иш чиқармикан?

4. Биз турғунлик даври деб атаётган йиллардагидек тўкинчилик бўлишини, бунинг учун республикамиз раҳбарлари, депутатларнинг жўшқин фаолият кўрсатишларини истардим.

Гулчеҳра АБДУЛЛАЕВА, Дилрабо ДАДАМУҲАММЕДОВА — Тошкентдаги Крупская номли педагогика билим юрти талабалари:

1. Сессиядан ҳам, кўриладиган масалалардан ҳам хабаримиз бор. Бизда ҳам сессия бўпаяпти, аммо у ўзги имтиҳон сессияси. Олти ой давомида орттирган билимимиз юзасидан ҳисобот бераяпмиз. Яхши ўзлаштирган бўлсак ўтамиз, акс ҳолда... Қанийдики, Олий Кенгаш сессияларига нисбатан ҳам шундай талаб қўйилса. Эҳтимол ўшанда депутатлар масъулиятлироқ бўлишармиди...

2. Бариси муҳим: «Виждон эркинлиги», дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги масалалар ҳам — ҳаммаси. Бугун иқтисодий тақчилликлар барчани ўйлантириб қўйди. Айниқса талабага қийин. Қизларнинг битта кўйлаги 400—500 сўм. Стипендиямиз... 110 сўм. Биз-ку тошкентликмиз, ота-онамиз бағридамиз, вилоятлардан келган тенгдошларимиз-чи?

3. Олдиндан бир нарса дейиш қийин. Фақат яхшилигу эзгуликни, сўзу иш бирлигини кутаяпмиз.

4. Нагадир кейинги сессиялар ими-жимида бўлаяпти. Биров билиб, биров билмай қолаяпти. Телевидениедагилар ҳам «айнишди». Рўзномаларда биз сессия тафсилотини бутун бўй-басти билан ўқишни истаймиз.

Суҳбатдош:
Мавжуда Тожибой қизи.

ВИЛОЯТНИНГ ЎЗ ТЕЛЕСТУДИЯСИ БЎЛАДИ

ҚАРШИ. «Кашкадарьястрой» трестининг бинокорлари вилоят телестудиясини қуришга киришдилар.

БУ ЙИЛ ярим миллион сўмдан зиёд ҳажмда қурилиш ишлари бажарилади. Таҳририят биноси ва юқори кучланишли қувват берадиган кичик станция учун пойдевор қўйилди. Айни пайтда асосий бино жадал тикланмоқда. Қурилиш ишлари билан биргаликда турли алоқа кабелларини монтаж қилиш, студия учун зарур жиҳозларни тайёрлаш ижодий ва техник ходимларни, мутахассисларни ўқитиш узвий боғлаб олиб борилаётир.

Телекўрсатувни вилоятнинг барча шаҳар ва қишлоқларига узатиш учун баландлиги 250 метр бўлган бир неча телеминоралар қуриш кўзда тутилаяпти. Тоғли қишлоқлар аҳолисини баҳраманд этиш учун 12 жойда кичик тасвир узатувчи қурилмалар (ретранслятор) барпо этилади. Ана шунда вилоятнинг ҳамма жойида 3 та программадаги телекўрсатувларни барқарор қабул қилиш имкони туғилади.

Пўлат ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИНИНГ ҚОНУНИ

«ЖАМОА МЕҲНАТ НИЗОЛАРИ (МОЖАРОЛАРИ)НИ ҲАЛ ЭТИШ ТАРТИБИ ТУҒРИСИДА»ГИ СССР ҚОНУНИГА УЗГАРТИШ ВА ҚУШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА

Совет Социалистик республикалари Иттифоқининг Олий Кенгаши қарор қилади:

1989 йил 9 октябрда қабул қилинган «Жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш тартиби тўғрисида»ги СССР қонунига (СССР халқ депутатлари съезди ва СССР Олий Кенгаши ахборотномаси, 1989 йил, 18-сон, 342-модда) ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиб, у янги таҳрирда баён қилинсин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти **М. ГОРБАЧЕВ.**
Москва, Кремль.
1991 йил 20 май.

УЗБЕКИСТОН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

РЕСПУБЛИКА ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИНИ ОВҚАТ УЧУН ДОН (БУҒДОЙ) БИЛАН ТАЪМИНЛАШГА ДОИР ҚУШИМЧА ЧОРАЛАР ТУҒРИСИДА

Республика қишлоқ аҳолисини овқат учун дон (буғдой) билан таъминлашни янада яхшилаш ва шахсий ёрдамчи хўжаликларда ғалла етиштиришни кўпайтиришни рағбатлаштириш мақсадида:

1. Республика жамоа хўжаликлари ва давлат хўжаликларига 1991 йилда етиштирилган дон (буғдой) ҳосилининг ортиқчасини ғалла ўрими учун натура ҳолида тўловга қўшимча равишда ҳар бир қишлоқ оиласига жумладан, пенсионерлар врачлар ўқитувчилар ва аҳолининг бошқа тоифалари оилаларига камида 100 килограмм дон (буғдой) сотишга рухсат этилсин.

2. Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ушбу фармонни амалга оширишга доир қарорни қабул қилсин, унда:

— шахсий ёрдамчи хўжаликларда ғалла етиштиришни кўпайтиришни рағбатлантириш чоралари тизмаси;

— ортиқча дон (буғдой)ни вилоятлар ўртасида қайта тақсимлаш.

— Қорақалпоғистон МССР Вазирлар кенгашига ва вилоят ижроия комитетларига ортиқча дон (буғдой)ни районлар ўртасида қайта тақсимлаш ҳуқуқини бериш кўзда тутилсин.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Президенти **И. КАРИМОВ.**
Тошкент шаҳри.
1991 йил 31 май.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши сессиясига ўн бир кун қолди

ИҚТИСОДДИР БОШ ХАЛОСКОР

УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТ ВА МАҲАЛЛИЙ УЗИНИ УЗИ БОШҚАРИШ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ ЭРКИН ХУЖАЕВ БИЛАН МУЛОҚОТ

— Эркин Норматович, рўзномаларнинг шу йил 29 май сонида Ўзбекистон ССР Олий Кенгашини чақириш тўғрисидаги қарор эълон қилинди. Республикамиз қонун чиқарувчи энг юқори ҳокимият маҳкамасининг бешинчи сессияси муҳокамасига тўпланиб қолган сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, молиявий, ижтимоий, ташкилий масалалар қаторида «Ўзбекистон ССРда ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида» ҳамда «Ўзбекистон ССРда чет эл инвестициялари тўғрисида»ги қонунларининг лойиҳалари ҳам киритилиши мўлжалланмоқда. Депутатлар эътиборига ҳавола этилган ғоят муҳим, айтиш мумкинки, тақдиримизга, миллатимизга, келажагимизга дахлдор ана шу икки ҳужжат неча ўн йилликлар давомида илк марта сессия кун тартибига қўйилмоқда. Бунинг боиси нимада! Жамиятга, унинг равнақига, фуқароларининг ҳақ-ҳуқуқлари ҳимоясига, тартиб-қоидаларининг мустаҳкамланишига сариқ чақалик нафи тегмаётган (ахир биз ҳозирга қадар ё эскириб қолган, ё мутлақо ишламайдиган, ё атайлаб унутилган қонунларни дастак деб билдик-ку!) қонунлар мажмуасини кўпайтиришми ёки бунинг тарихий зарурат тақозо этдими!

— Сиз тилга олган иккинчи омил ҳақиқатга мос тушади десам, мутлақо янглишмаган бўламан. Ўзингизга маълум, биз узоқ йиллар мобайнида басўнақай иқтисодиётга асосланган қолоқ халқ хўжалигига эгалик қилдик. Ўзбекистон Иттифоққа хом ашё етказиб берар, бундан ривожланган республикаларгина даромад қилишарди. Бу ҳол халқимиз манфаатлару қадриятларини камситибгина қолмасдан, жамиятни таназзулу инқирозга олиб келганлиги сир эмас. Энди бундай аҳволга тоқат қилиб бўлмайди. Жуда катта бойлигимиз — хом ашё ва деҳқончилик заҳиралари ўз қўлимизда бўлиши, ундан тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариб, халқ эҳтиёжини қондиришимиз керак. Ана шу ҳаётий муҳим масалаларнинг бариси охир-оқибатда барча иқтисодий маҳкамалар, хусусан Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитети олдига республика мустақиллигини, аҳолини ижтимоий жиҳатдан таъминлаш ва бозор муносабатларини барқарорлаштириш, пул муомаласини мустаҳкамлаш, бюджет даромадларининг қўшимча манбаларини қидириб топиш, ички бозорни ҳамда ташқи иқтисодий фаолиятни ривожлантириш, шу тариқа Ўзбекистон иқтисодиётининг жаҳон хўжалиги системасига қўшилишини таъминловчи сифат жиҳатидан янги ишлаб чиқариш ва ижтимоий базаларни вужудга келтириш мақсадида чет эл инвестицияларини жалб этиш вазифаларини қўйди. Айни чоғда «Бизга миллий валюта зарурми? Агар зарур бўлса, уни чиқаришнинг аниқ воситаси қандай бўлиши лозим? Республикага келтирилаётган хом ашё, материаллар, ёқилғи, техника ва халқ истеъмоли моллари бўйича бошқа минтақаларга камроқ қарамликка қай тарзда эришиш мумкин? Қайси давлатлар билан иқтисодий муносабатлар ўрнатиш биз учун мақсадга мувофиқ?» каби қатор муаммолар ҳам юқорида қайд этилган Ўзбекистон ССР қонунлари лойиҳаларини тайёрлашга туртки бўлди. Зеро, ана шу ўткир масалаларни тезроқ ҳал этиш нафақат юзага келган мушкул аҳволдан қутулишнинг бирдан бир иложи, балки пировардида чинакам иқтисодий мустақилликка эришишнинг кафолати эди.

— Бундан англашиладики, ана шу хайрли ишга анча аввал киришилган экан-да!

— Ҳа. Қайта қуриш энг муҳим нарсани — халқнинг ўзлигини англашни ўзгартирди. Оддий меҳнаткашдан раҳбаргача олдимизда турган жумбоқлар ва муаммоларни фақат ўзимиз бош қотириб ечишимиз мумкинлигини, уларни биз учун ҳеч ким ҳеч қаёқдан келиб ҳал қилиб бермаслигини тушуниб етишди. Ўзбекистоннинг мустақиллиги тўғрисидаги декларациянинг қабул қилинишини онгимиздаги айни ана шу ўзгаришларнинг маҳсули деб тушунаман. Бу тарихий ҳужжат республикамизнинг Иттифоқдаги, шунингдек халқаро майдондаги обрўйини ошириб юбордики, совет халқининг ҳамда хорижий мамлакатлардаги кўплаб кишиларнинг айниқса тижорат вакилларининг ўлкамизга қизиқишлари тобора ортиб бораяпти. Буларнинг ҳаммаси бизни «Ўзбекистон ССРда ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида» ҳамда «Ўзбекистон ССРда чет эл инвестициялари тўғрисида»ги қонунлар лойиҳаларини яратишга илҳомлантирди. 1991 йил 18—22 июнь кунлари «Тошкент амалий учрашуви»ни ўтказиш белгиланганлиги эса бу борадаги ишимизни тезлаштирди.

Маълумки, жаҳоншумул моҳиятга молик ушбу тадбирда Буюк Британия, Бельгия, Франция, АҚШ, Хитой, Гонконг, бир қанча араб мамлакатларининг беш юздан зиёд компаниялари, банклари ва фирмаларининг 1.500 вакили иштирок этади. Ўзбекистонда ҳали бундай анжуман ўтказилмаган. Шу боис ташкилот комитети аъзолари унга тайёргарликни қизғин олиб бормоқдалар.

Учрашув номиданоқ унинг вазифаси алоқа ўрнатишдан, сармоядорларни республиканинг иқтисодий имкониятлари билан таништиришдан иборат эканлиги равшан англашилиб турибди. Шу мақсадда Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасида катта экспозиция очилади, унга корхоналаримизда ишлаб чиқарилаётган жамики маҳсулотлардан намуна қўйилиши кўзда тутилмоқда. Меҳмонларга эса ўзлари хоҳлаган корхоналарга боришлари, атакчи олимлар ва мутахассислар билан муаммолару истиқболни муҳокама қилишлари учун имконият муҳайё этилади.

Шуни таъкидлаш кераккки, хорижий фирмалар билан қўшма корхоналар барпо этиш, маҳсулот етказиб бериш ҳақида ўзаро манфаатли шартнома ва битимлар тузишда Ўзбекистон шу пайтгача чет элларга чиқариб келган анъанавий маҳсулот турларига эмас, балки Ғарб бозорига ҳали таниш бўлмаган молларни ишлаб чиқарувчи тармоқларга эътибор қаратилади. Бунинг учун кўплаб манфаатдор вазирликлар ва идоралар меҳмонларнинг келишига мўлжаллаб махсус кўргазмалар тайёрлашаяпти.

Май ойида СССР ва суверен республикалар Вазирлар маҳкамаларининг Москвада бўлиб ўтган қўшма йиғилиши ҳам қонунларнинг лойиҳалари устида ишлаш жараёнини жадаллатганини таъкидлаш жоиз.

— Айтгандай, сиз ана шу йиғинида қатнашган эдингиз-а! Унда бирон-бир фойдали ҳужжат қабул қилиндими!

— Бозор муносабатларига ўтиш шароитида иқтисодий тангликдан чиқиши юзасидан СССР ҳамда суверен республикалар Вазирлар маҳкамаларининг биргаликдаги ҳаракат дастури ишлаб чиқилди. Бу ҳужжатнинг бизга дахлдор ва манфаатли жиҳати шундаки, унинг еттинчи бобида «Суверен республикалар ташқи иқтисодий фаолиятни мустақил равишда амалга оширадилар» деб ёзиб қўйилган.

— Эркин Норматович, иккала қонун лойиҳалари республиканинг иқтисодий мустақиллиги йўлидаги дастлабки дадил қадам эканлиги суҳбатимиздан тобора ойдинлашмоқда. Бу ҳужжатларга сессияда алоҳида урғу берилиши муқаррар. Аммо бинобарин, рўзномамизнинг 30 май сонидаги бош мақолада таъкидланганидек, қонун ҳаётий бўлмоғи, республика манфаатларини, биринчи навбатда унинг сиёсий, ижтимоий, ҳуқуқий иқтисодий эркинлигини ҳимоя қилмоғи лозим. Шу ниятда ҳар қайси лойиҳага, унинг ҳар бир моддасини қиёмига етказишга фақат бугуннинг иши деб қарамаслик, аксинча, истиқболини кўзлаб йўл тутиш зарур. Шундагина улар абадий яшайди, жамиятга, унинг равнақига, фуқароларининг ҳақ-ҳуқуқлари ҳимоясига, тартиб-қоидаларининг мустаҳкамланишига хизмат қилади.

— Бу жиҳатларнинг бариси комитетимизнинг диққат марказида турди. Биз бир неча ой давомида қайноқ фаолият билан банд бўлдик, ҳозир ҳам тинимсиз ишлаяпмиз. Аввало мазкур қонунларнинг лойиҳаларини тайёрлашга республикамизнинг таниқли олимлари, мутахассислару депутатларнинг кенг қатлами жалб этилди. Кейин бу ҳужжатлар «Халқ сўзи» рўзномасида, бошқа матбуот нашрларида эълон қилинди, умумхалқ муҳокамасига қўйилди. 27 май куни Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш ҳамда Халқаро ишлар комитетларининг қўшма мажлисида эса ҳар иккиси яна бир карра кўздан кечирилди. Жойлардан келган хатлар, тушган таклифу фикр-мулоҳазалар асосида тузатишу қўшимчалар киритилгач, уларни Олий Кенгашнинг навбатдаги сессиясида кўриб чиқиш учун Раёсатга тақдим этишга қарор қилинди.

— Энди «Ўзбекистон ССРда ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида» ҳамда «Ўзбекистон ССРда чет эл инвестициялари тўғрисида»ги қонунлар лойиҳалари шаклу шамойили хусусида ҳам муштарийларга тушунча бериб ўтсангиз.

— Биринчиси тўрт бўлим, йигирма беш моддадан таркиб топган бўлса, иккинчиси тўққиз бўлиму қирқ уч моддани ўз ичига олади. Ҳар бир ҳужжатда умумий қоидалар, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга ошириш, унинг давлат томонидан тартибга солиниши, субъектларнинг ҳуқуқларини кафолатлаш ва уларнинг жавобгарлиги, чет эллик инвесторларнинг ҳуқуқларию вазифалари, хорижий мамлакатлар инвестицияларининг кафолатлари, шерикчилик ва чет эл корхоналарини барпо этиш тартиби, инвесторларнинг қимматли қоғозларни харид қилишлари, эркин иқтисодий минтақаларда чет эл инвестициялари ҳамда якуний қоидалар атрофлича баён этилганки, уларда ҳам чет элдаги, ҳам республикамиздаги савдо-сотиқ доиралари намояндаларининг кенг кўламда иш юритишларига кафолат берилган.

— Мазмунли суҳбатингиз учун ташаккур, Эркин Норматович! Ишонамизки, сессия кун тартибига киритилган мазкур қонунларнинг лойиҳалари депутатларни лоқайд қолдирмайди, қизғин баҳсу мунозаралар асносида янада қиёмига етказилади. Ва улар истиқболда боқийлик касб этиб, Ўзбекистон тарихида ёрқин из қолдиради, халқимизнинг бахт-саодати йўлида нушод хизмат қилгай.

Суҳбатдош:
Икром ЎТБОСАРОВ.

ЎЗБЕК ТИЛИДА «СИЁСИЙ МУЛОҚОТЛАР»

Марказий телевидениенинг «Сиёсий мулоқотлар» туркумидан берилган «Имконият даражасида» кўрсатувини кўп томошабинлар эслаб қолишган бўлса керак. Бу кўрсатувда кўп миллионли телетомошабинлар ҳузурида Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов республикамизда олиб борилаётган ишлар ҳақида гапириб берган эди.

Ҳозир бу кўрсатув ўзбек тилига таржима қилинди. Уни 2 июнь куни Тошкент вақти билан соат 21 дан 15 дақиқа ўтганида республика телевидениесининг биринчи программаси орқали кўришингиз мумкин.

ЯНГИЛАНГАН ИТТИФОҚ САРИ ҲАРҚАНДАЙ ҚАДАМНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАЙМИЗ

ОЛМАОТА, 30 май. (ТАСС—ҚозТАГ махсус мухбирлари). СССР Президенти, КПСС Марказий Комитетининг бош котиби М. С. Горбачевнинг Қозоғистон бўйлаб сафари тугади. Олдиндан айтиб қўяйлик, бу жадал ва дадил иш эди, бу ишни давлат бошлиғи, мамлакат жумҳуриятлари ўртасида янги муносабатларни вужудга келтириб олиб борди. Бу иш уч кечаю уч кундуз давом этди: эрталаб жумҳуриятнинг турли районларига кўплаб сафарлар бўлди, кечқурун эса ва ҳатто тунда кун давомида кўрилган нарсалар, эшитилган гаплар, кечинмалар ҳар томонлама таҳлил этилди.

М. С. Горбачев пайшанба куни эрталаб В. И. Ленин ҳайкали пойига гуллар қўйди. Юзлаб олмаоталиклар мамлакат Президентини кўриш, эҳтимол, у билан суҳбатлашиш, меҳмоннавозлик билан қўл кўтариб саломлашиш умидида пойтахтнинг марказий майдонига тўпландилар. Кўкрагига иккита Ватан уруши орденини таққан бу кекса киши Президент билан юзма-юз келиб қолса, унга қандай гапларни айтаркин. Танишамиз: Ахан Садирбоев, уруш ветерани, 40 йиллик иш стажига эга бўлган шофер. «Мен Михаил Сергеевичга бундай деган бўлардим, дея ўз фикрини ўртоқлашди у: «Президентнинг айни мана шундай «дала ишлари»ни жамиятимиз бошига тушган чуқур тангликдан чиқишнинг калити деб биламан. Воқеаларнинг кутилмаган ривожига тезда жавоб топиш ҳозир ҳар қачонгидан ҳам зарур, мустақил жумҳуриятлар иттифоқини сақлаб қолишга қаратилган жадал, қисқа, лекин пухта ўйлаб кўрилган сиёсий ва иқтисодий тадбирлар зарур. Давлат бошлиғининг Қозоғистон диёрида ўтган уч кунини мен айни шундай баҳолайман».

Жумҳурият пойтахти бўйлаб сафарнинг навбатдаги йўналиши Олмаота ип-газлама комбинатига қаратилди. Бу корхонанинг тақдирида ҳам жумҳуриятнинг, ҳам бутун мамлакатнинг енгил саноати дуч келган барча қийин масалалар кўзгудагидек акс этган. Корхона ишга тушгандан буён ўтган чорак аср давомида лойиҳада кўзда тутилган дастлабки қувватини икки баравар оширди ва ҳозир Қозоғистоннинг ип-газламага бўлган эҳтиёжининг ўттиз фоизини таъминламоқда. Лекин ҳозир ички ресурслар бутунлай қолмади. Корхонани янгилаш талаб қилинди, бунинг учун чет эллардан кўпгина дастгоҳлар сотиб олинди. Бу эса хориждан эҳтиёт қисмлар ва бўёқлар харид қилишни тақозо этмоқда. Жамоа буларнинг ҳаммасини сотиб олиш учун давлатдан валюта талаб қилаётгани йўқ, у пулни ўзи ишлаб топишга қодир, аммо ҳамма иллат шундаки, корхонадан ана шу маблағни давлат тортиб олмоқда.

Иш ҳақи яна бир қийин масаладир. Ҳозирги меъёрларга биноан иш ҳақига маҳсулотнинг ҳар бир сўми ҳисобидан уч-тўрт тийин сарфлашга рухсат этилган. Нарх-наво жуда қимматлашиб кетаётган ҳозирги пайтда меъёрий турмуш даражасини таъминлаш учун ана шу рақамни камида ўн икки тийингача ошириш керак.

М. С. Горбачев комбинатга борган пайтда унинг тўқимачилар билан суҳбатларида ишлаб чиқариш ва ижтимоий ҳимоянинг айни шу муаммолари бош мавзу бўлди.

Ана шундай суҳбатлардан бири иккинчи сонли фабрика устахоналаридан бирида бўлиб ўтди. Слесарь В. С. Белоголовская ҳозир Чехословакиядан энг оддий эҳтиёт қисмларни сотиб олиш учун ҳам валюта сарфлашга тўғри келаётганлигидан нолиди. Бунга жавобан М. С. Горбачев бундай деди: эсингиздами, бир вақтлар ҳамма бараварига валюта билан ҳисоб-китоб қилишга ўтиш зарурлиги ҳақида гапира бошлаган эди. Мана энди улар ҳам, биз ҳам валюта билан ҳисоб-китоб қилишга ўтдик. Хўш, нима бўлди: улар ҳам, биз ҳам қийин аҳволга тушиб қолдик. Ўнлаб йиллар давомида биргаликда ривожландик, кооперация асосида иш олиб бордик. Ҳозир янгича ёндашувларни синаб кўриб, аввалгидек бир-биримизга зарур эканлигимизни кўрдик. Сўнгги икки ой давомида бу муаммо юзасидан ўзаро мақбул қарорлар фаоллик билан изланмоқда. Негиз сифатида кооперацияни сақлаб қолиш лозим, деб моҳият жиҳатидан келишиб олдик.

Валютани тасарруф этишга келганда эса... сўм ўз қадрини топиб, жозибали бўлгандан сўнг, фақат ўшанда муаммони бир йўла ва узил-кесил ҳал қилиш мумкин бўлади.

Овоз. Яъни сўмни валютага алмаштириладиган қилгачми...

М. С. Горбачев. Мана шу ишни амалга ошириш керак. Сўмни айирбошланадиган қилиб, корхоналарни такомиллаштириш учун хорижий фирмаларнинг сармояларини жалб этиш имкониятларини вужудга келтириш, ўз қозонимизда ўзимиз қайнашимизга чек қўйиш керак.

В. С. Белоголовская: Михаил Сергеевич, бозор иқтисодиётига ўтаяпмиз-у аммо бизнинг иш ҳақимиз даражаси жуда паст....

М. С. Горбачев. Бозор муносабатига ўтиш чоғида иш ҳақингиз аввало модернизациялаш, янги технологиялар, маҳсулотнинг янги намуналарини яратиш орқали оширилади. Бозор қоидалари асосида яшайсиз, демак иш ҳақига маблағ ажратиш ҳақида ўзингиз бош қотирасиз. Ҳозирги пайтда жуда орқада қолиб кетган ва шу муносабат билан истеъмол бозори шу қадар ночор бўлиб қолган енгил ва озиқ-овқат саноати каби тармоқлар учун имтиёзли шароит яратиш керак. Шу йилнинг ўзидаёқ тангликка қарши дастур замирига солиқ солишининг ўзгача тизими кўрилган, у халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқарадиган барча корхоналарга рағбатлантиради.

В. С. Белоголовская: Олий Кенгашда отпускалар тўғрисидаги қонунга қачон навбат келади?

М. С. Горбачев: Ҳақиқатан ҳам кечиктириб юборишди, нима учун? Биз ўтган йилнинг ўзида айниқса пенсия фондига шу қадар кўп қўшимча қилдикки, бу соҳага олдинги беш йилда шунча сарфламаган эдик. Бу қонунни кучга киритиш учун аслида давлатнинг маблағи йўқ. Қонунни кучга киритиш учун 17—18 миллиард сўм керак. Ҳақли, асосли савол берилаяпти, албатта. Биз сиз билан биргаликда ҳозир ўзимиз тушиб қолган молиявий вазиятдан чиқиб олишимиз керак. Бу муаммони ҳал қилиш учун биргалашиб ресурсларни топишимиз лозим.

Президентга кўп саволлар берилди. Бу саволларнинг анчагина қисми яна бир қийин мавзу — комбинат ходимларини уй-жой билан таъминлашга тааллуқли эди. Юзаки қараганда ғалати туюлган қуйидаги савол ҳам берилди: эҳтимол, енгил саноатимизни оғир саноатга айлантириш кераидир?

М. С. Горбачев: Умуман тўғри савол беряпсиз. Аввалига шу тариқа бутун иқтисодиёт: олдин оғир саноат, мудофаа саноати, шундан сўнг эса енгил ва озиқ-овқат саноати ривожланди. Шу сабабли бизда бу саноат ривожланган мамлакатлар орасидаги энг ожиз саноатдир. Хуллас, ҳозир енгил ва озиқ-овқат саноатини замонавийлаштириш умумдавлат вазифасидир. Биз бу тармоқларни ривожлантиришга, улар учун база яратишга 76 миллиард сўм ажратдик, аммо уларни тубдан замонавийлаштириш учун амалда замин ярата олмадик. Товарлар ишлаб чиқараётган тармоқларни

(Давоми иккинчи бетда)

ЯНГИЛАНГАН ИТТИФОҚ САРИ ҲАРҚАНДАЙ ҚАДАМНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАЙМИЗ

(Боши биринчи бетда).

замонавийлаштиришда иштирок этиш истагини билдираётган Ғарбдаги фирмалардан жуда катта ва ғоят қизиқарли таклифлар олинмоқда. Бу таклифларни қабул қилиш керак, деб ўйлайман. Биз учун ҳозир озиқ-овқат масаласи, енгил ва озиқ-овқат саноати — биринчи навбатда ҳал қилиш лозим бўлган вазифалардир.

Куннинг иккинчи ярмида Олмаотада жумҳурият фаолларининг йиғилиши бўлди. Уни Қозоғистон ССР Президенти, Қозоғистон Компартияси Марказий комитетининг биринчи котиби Н. А. Назарбоев очди. У жумҳуриятга келгани учун СССР Президентига самимий миннатдорчилик билдирди.

Қозоқ халқи 1985 йил апрелида бошланган қайта қуриш жараёнлари туфайлигина ўз тарихи тўғрисида, миллий тикланиш, давлат мустақиллиги ҳақида, она тилини сақлаб қолиш тўғрисида баралла гапириш имкониятига эга бўлганлигини тушунамиз, деди у. Бундай сиёсат Қозоғистонликларга тушунарлидир. Улар бу сиёсатга ишонадилар ва ҳозир амалга оширилаётган сиёсий ҳамда иқтисодий ислоҳотлар пировард натижада ўз самарасини беришига, уларга мамлакатнинг барча халқлари билан биргаликда ўзлари ва фарзандлари учун инсонга муносиб турмуш қуриш имкониятини беришига умид қиладилар. Мана шу ишонч катта ижтимоий ва иқтисодий қийинчиликларга қарама-қарши туришда, жумҳуриятда барқарорлик ва миллатлараро тотувликни сақлаб қолишда ёрдам бермоқда.

Биз аввалги иқтисодий тузилмаларни, айниқса аввалги иқтисодий ва сиёсий тафаккурни сақлаб қолишга интилаётганимиз йўқ. Бу ўтиш босқичининг объектив муқаррар бўлган ва анчагина қийин палласидир. Менимча, эскиликка қайтиб бўлмайди. Жумҳурият иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий турмуши янги шаклларнинг сезиларли даражада ўсиб, тез мустаҳкамланаётганлиги ҳам шуни тасдиқлайди.

Бироқ ижобий ўзгаришлар йўлида ғовлар жуда кўп, деди нотиқ. Мамлакатдаги вазият қанчалик мураккаблашса, жумҳуриятда бундай ғовлар шу қадар кўпаймоқда. Биз ҳозир иқтисодиётдаги тоталитаризм ва маъмуриятчилик «мевалари»ни равшан кўриб турибмиз. Марказ жойлардаги итоаткор «етакчилар» ёрдамида ишлаб чиқаришнинг жумҳуриятни мамлакатнинг хом ашё манбаига муттасил айлантирадиган тармоқларинигина зўр бериб ривожлантирди. Мана энди, олдинги иқтисодий алоқалар узилиб, маҳсулот етказиб бериш издан чиқиши биланоқ Қозоғистон ва барча Ўрта Осиё жумҳуриятлари қашшоқ қариндошлар аҳволига тушиб қолди. Халқ истеъмоли молларидан тортиб, технология машина-ускуналарини, бюджет маблағларини, буларнинг ҳаммасини энди ялиниб-ёлвориб олишга тўғри келмоқда. Агар биз ҳам ўз истеъмолчиларимизни (улар эса оз ҳам эмас, кўп ҳам эмас — Совет Иттифоқининг барча минтақалари) хом ашё етказиб бериш тўғрисида бизга ялиниб-ёлвориб илтимос қилишга мажбур этсак нима бўларкин?

У ҳолда бутун мамлакат бутунлай барбод бўлиши мумкин. Пароқандалик ва иккиланишларга ортиқча тоқат қилишга ҳеч қандай имконият йўқ.

Қозоғистон олдинги беш йиллик вазифаларини муваффақиятли уддалади. Лекин 1990 йилнинг ўрталаридан бошлаб жумҳуриятда ижтимоий ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръатлари пасая бошлади. Биз ҳали тангликнинг энг қийин чўққисидан ўтганимиз йўқ, унинг миқёслари тўғрисида фақат тахмин қилишимиз мумкин.

Буларнинг ҳаммаси ижтимоий-сиёсий вазиятга жуда салбий таъсир қилмоқда, аҳолининг, айниқса турмуш даражаси кескин пасайиб кетган металлургларнинг, шахтёрларнинг асосли норозилигига сабаб бўлмоқда. Қарағанда шахтёрлари соғлом ақл-идрок ва бардошни намоён этиб, ўз муаммолари ҳал этилишига ишондилар ва иш ташлашдан воз кечдилар. Лекин СССР ва жумҳурият ҳукуматлари ваъдаларини бажаришлари лозим.

Сўнгра Н. А. Назарбоев аграр секторда жумҳурият катта қийинчиликларга дуч келганлигини айтди. Капитал қурилишдаги вазият ташвишга солмоқда. У сармоя сарфлаш сиёсатидаги ўзгаришлар тўғрисида гапириб, минерал хом ашё қазиб чиқариш ишлари каби Қозоғистонга хос бўлган муаммога тўхталди. Базавий тармоқларда (булар ҳар ҳолда иқтисодиётнинг негизидир) тангликдан чиқиб олиш кўп куч-ғайрат сарфлашни ва вақтни талаб қилади. Нотиқнинг фикрича, айрим жумҳуриятларнинг муҳолифликдан иборат молиявий сиёсати нарх белгилашнинг ислоҳ этилишига қўшилиб, Қозоғистонни молиявий фалокат ёқасига келтириб қўйди.

СССР Вазирлар маҳкамаси ва мустақил жумҳуриятлар ҳукуматларининг бозор муносабатларига ўтиш шароитида мамлакат иқтисодиётини тангликдан олиб чиқишга доир биргаликдаги ҳаракатлари дастури ҳисобга олиниб, Қозоғистонда тегишли жумҳурият дастури ишлаб чиқилди. Унинг асосий вазифаларидан бири аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш ёмонлашишига йўл қўймаслик билан бир вақтда истеъмол бозоридаги ишларнинг аҳволини изчиллик билан яхшилашдан иборат. Бунинг учун барча имкониятлардан фойдаланилмоқда. Қишлоқда мулкчилик ва хўжалик юритишнинг хилма-хил шаклларини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш юзасидан кўп иш қилиняпти. Ҳозир 1 миллиондан ортиқ одам ижара жамоаларида меҳнат қилмоқда. Деҳқончилик-саноат комплекси тизмасида 2 мингга яқин кооператив, 640 тадан ортиқ деҳқон хўжалиги ва 46 та акционерлик жамияти иш олиб бормоқда. Лекин жумҳурият қишлоқ хўжалигига, айниқса моддий-техникавий таъминот йўли билан катта ёрдам бериш керак. Қишлоқ меҳнатчисини муаммолар ва қийинчиликлар олдида ёлғиз қолдириб бўлмайди.

Ночор аҳволга тушиб қолган молияни барқарорлаштириш — бош масаладир. Биз марказдан пухта ўйланган амалий чораларни кутаяпмиз. Айни қайта қуришга доир муҳим қарорларни қабул қилишда сурункасига кечикиш иқтисодий тараққиёт стратегияси ҳамда тактикасидаги катта нуқсонлар ва хатоларга сабаб бўлганлиги ҳозир ҳаммага равшан.

Мамлакатда миллатлараро муносабатларнинг тобора кескинлашиб бораётганлигини биз бошланган ўзгартишларга яна бир ҳақиқий хавф деб биламиз. Қозоғистонликлар жумҳуриятда ана шу салбий тамойилларга қарама-қарши туриш учун қанча вақт, куч ва ғайрат кетаётганлигини биладилар. Шундай фикр туғилмоқдаки, бир қанча минтақаларда ўта кескинликни сақлаб туриш кимгадир жуда фойдали, баъзи бировлар онгли равишда, ёки юмшоқроқ қилиб айтганда, узоқни кўра билмаганлиги сабабли ана шу жараёнларни авж олдирмоқда.

Биз ҳамманинг тенглиги тарафдоримиз, ноҳақ унутиб юборилган яхши анъаналар, урф-одатлар ва маданий қадриятларни тиклаш тарафдоримиз, жумҳуриятдаги барча халқлар тилларининг ривожланиши тарафдоримиз.

Марказий Комитетнинг сўнгги пленумида, деб давом этди Н. А. Назарбоев, КПССда сезилиб қолган ажралишнинг олдини олиш учун биз мумкин бўлган ҳамма ишни қилдик ва расмий жиҳатдан бунга эришдик. Мамлакат тақдири ҳал этилаётган, партия ҳамон жамиятнинг энг муҳим ижтимоий кучи бўлиб турган ҳозирги пайтда биз, ислоҳот жараёнларининг эътиқодли тарафдорлари партиявий бирлигимизга доир хомхаёлларни қўллаб-қувватлай оламизми? Ана шу хомхаёлни деб биз билан битта партия сафларида турган, қайта қуриш ўзгартишларининг душмани бўлган кишиларнинг сиёсий йўли учун масъулиятни ўз зиммамизга оламизми? Менимча, бундай қила олмаймиз. Юз берган вазиятда партия ичидаги ҳар қандай иш бутун халқнинг туб манфаатларига дахл қилади. Ана шу манфаатларни муносиб ҳимоя қилиш учун бизни тоталитаризм ботқоғига зўр бериб тортаётган «партиядош ўртоқлар»дан ажралишимиз зарур.

Мен коммунист сифатида эркинлик, демократия, одамларнинг тенглиги ва қардошлиги каби буюк социалистик ғоялардан, «ҳар кимга меҳнатига яраша, ҳар кимдан қобилиятига яраша» қоидасидан воз кечмайман, деб таъкидлади нотиқ. Жумҳуриятимиз партия ташкилотининг юз минглаб аъзолари ҳам шу гапларни айтишлари мумкин ва айтмоқдалар.

Ҳозир сиёсий кучлардан фақат биттасининг якка ҳокимиятини ўрнатиш орқали мамлакатдаги аҳволни барқарорлаштириб бўлмайди, чунки бу кучларнинг бирортаси ҳам тангликдан чиқиш учун бутун масъулиятни ҳозирча ўз зиммасига ололмайди. Ҳокимиятни қўлга олишга ҳар қандай уриниш, айниқса армия ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларидан фойдаланиб уриниш зўравонликнинг янги даврасига турткн бўлади. Бу эса пировард натижада давлат бошқарувининг ҳозир амал қилаётган тизимини тугатишни, кенг миқёсли қатағонлар бошланишини, жаҳон ҳамжамияти онгида мамлакатимизнинг ижобий образи бутунлай барбод бўлишини билдиради.

Биз келишиш тарафдоримиз. Лекин одамларнинг мақсадлари муштарак бўлса, тафовут фақат ана шу мақсадга эришиш тактикасида бўлсагина, келишиш мумкин. Ўнг томондан бизни «порлоқ тоталитар ўтмишга» даъват этаётганлар билан, сўл қанотнинг энг четидан қандайдир хаёлий «яхши келажак»ни деб сиёсий қатағонга даъват этаётганлар билан келишиш тўғрисида қандай гап бўлиши мумкин!

Қатъий ҳаракат қилиш пайти келди, деб таъкидлади Қозоғистон Президенти. Ҳамма ишда — бозор муносабатларига ўтишда ҳам, қон тўкилаётган можароларни тугатишда ҳам, бошқа кўп ишларда ҳам қатъий ҳаракат қилиш зарур. Шуни ҳам айтиш керакки, келишишга эришишда ҳам қатъият керак. Бу соҳада яхши мисоллар бор — мен «9 қўшув 1» битимини, шунингдек иттифоқ шартномаси лойиҳасини тайёрловчи тайёргарлик комитети аъзоларининг яқинда бўлиб ўтган учрашувини кўзда тутаяпман. Буни ҳозирги қийин вазиятда мамлакатимиз учун бирдан-бир тўғри, маърифатли ва оқилона йўл — ижтимоий тотувлик сиёсатининг бошланиши деб ҳисобламоқ керак.

Фақат ижтимоий тотувлик сиёсатини биргаликда қўллаб-қувватлаш, бозор муносабатлари, турмушнинг барча соҳаларини бундан буён ҳам демократиялаш, жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш йўлидаги умумий ҳаракат барча мураккаб муаммоларимизни ҳал қилиш учун ҳақиқий имконият беради, деди пировардида Н. А. Назарбоев. Ишончим комилки, бундай йўл тарафдорлари кўпчиликни ташкил этади.

Йиғилишда сўзга чиққан республика ишчилар синфи, деҳқонлари, зиёлилари вакиллари бир қанча республикаларда воқеаларнинг ташвишли ривожланаётганлигидан хавотирликларини яширмадилар. «Мамлакатдаги вазият, — дейишди улар, — сусткашликка тоқат қилмайди, бинобарин биз СССР Президенти ва Қозоғистон Президентининг янгиланган иттифоқни қуришга қаратилган ҳар қандай ишларини қўллаб-қувватлаймиз».

Кўпгина нотиқлар республикада вазият умуман осойишта эканлигини, одамлар митингбозлик эмас, балки меҳнат кайфиятида эканликларини мамнуният билан таъкидладилар. Бироқ ёзувчи А. Нурпеисов айтганидек, диёримиздаги тинчлик ва тотувликка шундай дейиш жоиз бўлса, айрим сиёсатчилар зўр бериб мафкуравий босқинчилик қилмоқдалар. Қозоғистонни ҳатто «Турғунликнинг сўнгги таянчи» деб атамоқдалар. «Балхашмедь» бирлашмасининг экскаваторчиси Ю. Д. Нетесов ана шу «сувни лойқалатиб балиқ овлайдиган ҳаваскорларга» жавоб қайтариб, уларнинг Қозоғистонда яшаётган халқлар жипслигини барбод қилишга қаратилган ҳаракатларини нопок ҳаракатлар, деб атади. Республика иқтисодиётидаги барқарор ҳолат, деди у, — аввало республика раҳбарияти аниқ ва изчил позициясининг, меҳнаткашлар юксак интизоми ва масъулиятининг натижасидир.

Тез орада янги иттифоқ шартномаси имзоланишига одамларда ишонч мустаҳкамланди, деди ўз нутқида Целиноград вилоят советининг раиси, Қозоғистон Компартияси вилоят комитетининг биринчи котиби А. Г. Браун. Агар бу ҳужжатни ҳамма самимий ва манфаатдорлик билан имзоласа, у ҳолда тарихчилар бу ҳужжатни қайта қуришнинг бурилишини бошлаб берган ҳужжат деб аташлари мумкин бўлади.

Пировардида тўпланганлар ҳузурида М. С. Горбачев нутқ сўзлади. (Нутқ матбуотда эълон қилинади).

Сўнгра СССР Президенти Қозоғистон вилоятларининг раҳбарлари билан учрашди.

Кечқурун М. С. Горбачев Москвага жўнаб кетди. Аэропортда уни Н. А. Назарбоев, Қозоғистон ССР Олий Кенгашининг раиси Е. М. Асанбоев, Қозоғистон ССР Бош вазири У. Қ. Қараманов, республиканинг бошқа раҳбарлари кузатиб қолдилар.

М. С. Горбачев билан биргаликда СССР Бош вазирининг биринчи ўринбосари В. Х. Догужиев ва СССР Қишлоқ хўжалик ҳамда озиқ-овқат вазири В. И. Черноиванов жўнаб кетдилар.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг қонуни

ЖАМОА МЕҲНАТ НИЗОЛАРИ (МОЖАРОЛАРИ)НИ ҲАЛ ЭТИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДА

1-модда. Ушбу қонун корхона, муассаса ва ташкилотда меҳнат ва турмушнинг янги ижтимоий-иқтисодий шароитларини ўрнатиш ёки мавжуд шароитни ўзгартириш, бир томондан корхона, муассаса, ташкилот маъмурияти, иккинчи томондан меҳнат жамоаси (бўлинма жамоаси) ёки касаба уюшмаси ўртасида жамоа шартномалари ва бошқа битимларни тузиш ва бажариш масалаларига доир жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш тартибини белгилайди.

Жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этишнинг ушбу қонун билан белгиланган тартиби икки ёки ундан кўпроқ корхона, муассаса, ташкилот ёки касаба уюшмалари ва тегишли бошқарув идоралари ўртасидаги жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш учун ҳам қўлланилади.

2-модда. Меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасининг ушбу қонуннинг биринчи моддасида кўрсатилган масалаларга доир талаблари умумий йиғилишда (конференцияда) мазкур жамоа аъзоларининг, касаба уюшмасининг ёки конференция делегатларининг кўпчилик овози билан расмийлаштирилади ва тасдиқланади.

Жамоа ёки касаба уюшмаси ўртага қўйган талаблар ёзма равишда баён қилиб берилади ва корхона, муассаса, ташкилот маъмуриятига юборилади.

Меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси манфаатларини улар ваколат берган идора ҳимоя қилади.

Корхона, муассаса, ташкилот маъмурияти қўйилган талабларни улар олингандан кейин уч кун ичида кўриб чиқишга ва ўз қарори ҳақида дарҳол хабар қилишга мажбур. Қабул қилинган қарор ёзма тарзда баён этилиб, бутун меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасига маълум қилиниши керак.

Ушбу қонуннинг биринчи моддасида кўзда тутилмаган масалаларга доир талаблар кўриб чиқилмайди.

Жамоа меҳнат низоси (можароси) ҳолларининг ҳар бири тўғрисида маъмурият халқ депутатлари маҳаллий советини хабардор қилишга мажбурдир.

3-модда. Меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасининг рад этилган ёки қисман бажарилган талабларини:

а) яраштириш комиссиялари;

б) меҳнат ҳакамлиги кўриб чиқади.

Томонлардан бирортаси ҳам яраштириш тадбирларида қатнашишдан бош тортишга ҳақли эмас.

4-модда. Яраштириш комиссиялари томонлардан бирининг ташаббуси билан уларнинг тенг сонли вакилларидан уч кун муддат ичида тузилади. Ҳамда меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасининг талабларини беш кун муддатда кўриб чиқади. Комиссиялар меҳнат жамоалари, маъмурият, халқ депутатлари маҳаллий советларининг ижро ва идора қилиш органлари, ўзга манфаатдор ташкилотлар билан маслаҳатлашади ҳамда вужудга келган жамоа меҳнат низосини (можаросини) ҳал этиш учун ўз тасарруфидаги барча имкониятлардан фойдаланишга мажбурдир.

Комиссия қарори томонлар ўртасидаги битимга биноан музокара асосида қабул қилинади, мажлис баёни расмийлаштирилади ва томонлар учун мажбурий кучга эга бўлади.

Яраштириш комиссиясида битимга келинмаса, жамоа меҳнат низоси (можароси)ни ҳал қилиш учун меҳнат ҳакамлиги тузилади.

5-модда. Меҳнат ҳакамлигини жамоа меҳнат низоси (можароси)да қатнашаётган томонлар халқ депутатлари тегишли советининг ижро ва идора қилувчи органи иштирокида ўн кун муддатда тузади.

Меҳнат ҳакамлиги неча кишидан иборат бўлиши ва уларга кимлар киришини ҳар бир можаро юзасидан томонлар белгилайдилар. Томонларнинг келишувига биноан мазкур меҳнат ҳакамлиги аъзоларидан бири меҳнат ҳакамлиги раиси этиб тасдиқланади.

Меҳнат ҳакамлиги таркибига халқ депутатлари, касаба уюшмалари идораларининг, меҳнат ва ижтимоий масалалар идораларининг вакиллари, эксперт-мутахассислар ва бошқа шахслар кириши мумкин.

Меҳнат ҳакамлиги жамоа меҳнат низосини (можаросини) томонлар вакилларининг мажбурий иштироки билан, зарур бўлган ҳолларда бошқа манфаатдор идоралар вакилларининг иштирокида кўриб чиқади.

Меҳнат ҳакамлиги тузилган кундан бошлаб етти кун муддатда қарор қабул қилиши лозим.

Агар томонлар олдиндан келишиб олган бўлсалар, меҳнат ҳакамлигининг қарори бажариш учун мажбурийдир.

6-модда. Томонлар ва яраштириш органлари жамоа меҳнат низоси (можароси)ни келтириб чиқарган сабаблар ва шароитни бартараф этиш учун барча имкониятлардан фойдаланишга мажбурдирлар.

Агар яраштириш комиссияси ва меҳнат ҳакамлиги томонларнинг келишмовчилигини бартараф эта олмаса, бунинг сабаблари ёзма равишда меҳнат жамоасига ёки касаба уюшмасига маълум қилинади. Меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси бундай ҳолларда қонуннинг иккинчи моддасига мувофиқ қўйилган талаблар бажарилиши учун қонунда кўзда тутилган ўзга воситаларнинг ҳаммасидан, ҳатто корхона, муассаса, ташкилотда ишни тўла ёки қисман тўхтатиб қўйиш (ишга чиқмаслик, меҳнат вазифаларини бажармаслик) — иш ташлаш (стачка)дан фойдаланишга ҳақлидир.

7-модда. Иш ташлаш жамоа меҳнат низосини (можаросини) ҳал этишнинг энг сўнгги чорасидир.

Иш ташлаш тўғрисидаги қарор меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси йиғилишида (конференциясида) яширин овоз бериш йўли билан қабул қилинади. Агар мазкур жамоа ёки касаба уюшмаси (конференция делегатлари)нинг камида учдан икки қисми ёқлаб овоз берса, қарор қабул қилинган ҳисобланади. Иш ташлашга меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси ваколат берган орган бошчилик қилади.

Иш ташлашда қатнашишга ёки қатнашишдан воз кечишга ҳеч ким мажбур қилиниши мумкин эмас.

Иш ташлашнинг бошланиши ва унинг қанча давом этиши мумкинлиги тўғрисида маъмурият камида икки ҳафта олдин ёзма равишда огоҳлантирилиши керак.

Маъмурият иш ташлаш юз бериши мумкинлиги ҳақида дарҳол маҳсулот етказиб берувчилар ва истеъмолчиларни, транспорт ташкилотларини, шунингдек бошқа манфаатдор корхона, муассаса ва ташкилотларни огоҳлантиради.

8-модда. Иш ташлашга бошчилик қилаётган орган қонунларда ва ушбу қонунда кўзда тутилган ҳуқуқлар доирасида ҳаракат қилади, иш ташлаш давомида меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасининг манфаатларини ҳимоя қилади, юз берган жамоа меҳнат низоси (можароси) қандай ҳал қилинаётганлиги тўғрисида оммавий ахборот воситаси орқали аҳолини хабардор қилади.

Агар томонлар юз берган жамоа меҳнат низоси (можароси)ни ҳал этиш тўғрисида битимни имзолаган бўлсалар, шунингдек иш ташлаш ғайриқонуний деб ҳисобланган тақдирда бу ваколатлар тўхтатилади.

Иш ташлашга бошчилик қилаётган орган ўз ваколатларини амалга ошириш пайтида корхона, муассаса, ташкилот маъмурияти, давлат ҳокимияти ва бошқарув идоралари, шунингдек жамоа ташкилотлари ваколатига тааллуқли қарорлар қабул қилишга ҳақли эмас.

Жамоа меҳнат низоси (можароси)ни ҳал этиш чоғида ишлаб чиқилган битимлар шартларининг бажарилишини томонлар ёки улар ваколат берган органлар назорат қилиб боради.

9-модда. Иш ташлашлар:

а) сиёсий сабаблар, шу жумладан конституциявий тузумни ўзгартириш, давлат ҳокимияти олий идоралари мажлисини чақириш, тарқатиб юбориш ёки уларнинг фаолияти тартибини ўзгартириш, уларнинг раҳбарлари ёки давлат ва республикалар раҳбарлари истеъфо беришини талаб қилиш, шунингдек миллий ва ирқий тенглик бузилишига ёки чегара ўзгаришига олиб келадиган талаблар билан;

б) ушбу қонуннинг 2-4 моддалари қоидаларига риоя қилинмай эълон қилинса, ушбу қонуннинг 5 ва 7-моддалари, 10 ва 12-моддалари бузилиб, бошланган ёки давом эттирилаётган бўлса, ғайриқонуний ҳисобланади.

Эълон қилинган ёки бошланган иш ташлашни ғайриқонуний деб ҳисоблаш тўғрисидаги қарорни вилоятларга бўлинмаган республикаларнинг Олий судлари, ўлка, вилоят (шаҳар) судлари, мухтор вилоятлар ва мухтор округларнинг судлари корхона, муассаса, ташкилот маъмуриятининг, халқ депутатлари маҳаллий советн ижро этувчи ва идора қилувчи органининг ёки тегишли прокурорнинг аризасидан сўнг ўн кундан кечиктирмай қабул қилади ва иш ташлашга бошчилик қилаётган орган ҳамда оммавий ахборот воситаси орқали меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмасига етказади.

Иш ташлашни ғайриқонуний деб ҳисоблаш тўғрисидаги қарор меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси зиммасига қарор нусхаси иш ташлашга бошчилик қилаётган органга топширилгач, келгуси кундан кечиктирмай иш ташлашни бекор қилиш ёки тўхтатиш ва иш бошлаш вазифасини юклайди.

10-модда. СССР Президенти иш ташлашни кечиктиришга ёки уни икки ойгача тўхтатиб қўйишга ҳақлидир.

Агар республикаларнинг қонунларида ўзга ҳолат кўзда тутилмаган бўлса, республикалар давлат ҳокимияти олий мансабдор шахсларига ёки олий идораларига ҳам шундай ҳуқуқ берилади.

11-модда. Маъмурият, халқ депутатлари маҳаллий советининг ижро-идора қилувчи органи, иш ташлашда қатнашаётган меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси ҳамда иш ташлашга бошчилик қилаётган орган корхона, муассаса, ташкилот фаолияти қобилиятини таъминлаш, давлат ва жамоат мулкини сақлаш, қонунийлик ва жамоа тартибига риоя қилишга доир зарур чораларни кўришга мажбурдир.

12-модда. Агар иш ташлаш одамларнинг ҳаёти ва саломатлигига хавф туғдирса, шунингдек темир йўл ва шаҳар жамоат транспорти (шу жумладан метро), гражданавиацияси, алоқа, энергетика, мудофаа тармоқлари (мудофаага аталган маҳсулот ишлаб чиқариш билан бевосита банд бўлган бўлинмаларда) корхоналари ва ташкилотларида, давлат идораларида, зиммасига мамлакат мудофаа қобилиятини, ҳуқуқ-тартибот ва хавфсизлигини таъминлаш вазифаси юклатилган корхоналарда ва ташкилотларда, ишнинг тўхтатилиши оғир ва хавфли оқибатлар билан боғлиқ бўлган узлуксиз ишлайдиган корхоналарда жамоа меҳнат низоси (можароси)ни ҳал этиш воситаси сифатида ишни тўхтатиб қўйишга йўл қўйилмайди.

Мазкур корхоналар ва ташкилотларнинг меҳнат жамоалари ёки касаба уюшмалари ушбу қонуннинг 4 ва 5-моддаларида кўзда тутилган яраштириш тадбирларига риоя қилганларидан сўнг ўз қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун СССР Президентига ёки СССР Бош вазирига, республикаларнинг олий мансабдор шахсларига мурожаат қилишга ҳақлидирлар, бу шахслар уларнинг талабларини кўриб чиқадилар ҳамда бир ой муддатда тегишли қарорлар чиқарадилар. Республикаларнинг қонунларида бундай талабларни кўриб чиқишнинг ўзга тартиби белгилаб қўйилиши мумкин.

13-модда. Иш ташлашда қатнашиш (ушбу қонуннинг 9-моддасида кўрсатилган иш ташлаш бундан мустасно) меҳнат интизомини бузиш деб қаралмайди ва қонунда кўзда тутилган интизомий ҳамда ўзга таъсир чоралари қўлланилишига сабаб бўлмайди.

Иш ташлаш вақти учун унда қатнашаётган ходимларнинг иш ҳақи сақлаб қолинмайди.

Меҳнат жамоаси ёки касаба уюшмаси ихтиёрий бадаллар ва хайр-эҳсонлар ҳисобидан иш ташлаш жамғармасини, шунингдек махсус суғурта жамғармасини ташкил этиши мумкин.

Иш ташлашда қатнашмаган, лекин иш ташлаш муносабати билан ўз ишини бажариш имкониятига эга бўлмаган ходимларнинг иш ҳақи қонунда ходимнинг айби бўлмаган ҳолда бекор қолиш учун белгиланганидан кам бўлмаган миқдорда сақлаб қолинади.

14-модда. Суд ғайриқонуний деб ҳисоблаган иш ташлашни уюштириш ёки унда иштирок этиш меҳнат интизомини бузиш деб баҳоланади ва қонунда кўзда тутилган интизомий таъсир чораларини қўллашга сабаб бўлиши мумкин.

Ғайриқонуний иш ташлашда қатнашган ҳамда ушбу қонун 9-моддасининг учинчи қисмида белгилаб қўйилган муддатда иш бошламаган ходимларга нисбатан таъсир ўтказишнинг жамоа шартномалари ва битимларида кўзда тутилган қўшимча чоралари қўлланилиши мумкин.

Жамоа меҳнат низолари (можаролари) чиқишида ёки яраштириш комиссияси ёхуд меҳнат ҳакамлиги қарорини бажаришни кечиктиришда айбдор бўлган раҳбарлар ва бошқа мансабдор шахслар лавозимидан бўшатилишга қадар интизомий жавобгарликка тортиладилар, уларнинг ҳаракатлари моддий зарар етказган тақдирда эса уч ойлик ўртача иш ҳақигача бўлган миқдорда ёки шартномада кўзда тутилган миқдорда моддий жавобгарликка тортиладилар.

15-модда. Иш ташлаш натижасида бошқа корхоналарга, муассасаларга, ташкилотларга ёки фуқароларга етказилган зарар амалдаги қонунларга мувофиқ тўланади.

Меҳнат жамоаси қарори билан ўтказилган ғайриқонуний иш ташлаш чоғида мулк эгасига етказилган зарар суд йўли билан корхона, муассаса, ташкилот, истеъмол жамғармаси ҳисобидан тўланади.

Башарти ғайриқонуний иш ташлаш касаба уюшмасининг ташаббуси билан ўтказилган бўлса, ўтказилган зарар касаба уюшмаси маблағи ҳисобидан касаба уюшмасининг мулкий аҳволини ҳисобга олиб, суд белгилайдиган миқдорда тўланади.

16-модда. Ушбу қонуннинг 2-моддаси олтинчи қисмида, 3-моддаси иккинчи қисмида, 4-моддасининг иккинчи ва учинчи қисмларида ва 5-моддасининг олтинчи қисмида кўзда тутилган қоидалар бузилишига йўл қўйган томонларнинг манфаатларини ҳимоя қилувчи шахсларга суд қарори билан минг сўмгача миқдорда, мансабдор шахсларга эса — уч минг сўмгача миқдорда жарима солиниши мумкин.

17-модда. Суд ғайриқонуний деб ҳисоблаган иш ташлаш ташкилотчилари бўлган ёки иш ташлашни ғайриқонуний деб ҳисоблаш ёки уни кечиктириш ёхуд тўхтатиб қўйиш (9 ва 10-моддалар) тўғрисидаги қарорни бажармаётган шахсларга нисбатан, шунингдек ғайриқонуний иш ташлашни давом эттиришга даъват этаётган ёки уни тўхтатишга тўсқинлик қилаётган шахсларга нисбатан ишдан бўшатишга қадар интизомий таъсир чоралари қўлланилиши мумкин. Бу шахсларга суд қарори билан уч минг сўмгача жарима солиниши мумкин.

Зўравонлик ёки куч ишлатиш орқали дўқ қилиш йўли билан иш ташлашга мажбур қилган шахслар бир йилгача озодликдан маҳрум этиш ёки икки йилгача муддатга ахлоқ тузатиш ишларига ҳукм қилиш, жазо муддатини жазони қўлланувчи идоралар белгилайдиган жойларда ўташ билан жазоланадилар.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

«Жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш тўғрисида»ги СССР қонунини кучга киритиш ҳақида

СССР Олий Кенгаши қарор қилади:

1. «Жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш тартиби тўғрисида»ги СССР қонуни янги таҳрири эълон қилинган пайтдан бошлаб кучга киритилсин.

2. СССР Олий Кенгашининг ошкоралик, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва аризалари комитетига, СССР Олий Кенгашининг қонунчилик ва ҳуқуқ-тартибот комитетига, СССР Олий Кенгашининг Давлат қурилиши комитетига фуқароларнинг сиёсий сабабларга доир талабларини амалга ошириш тартибини, корхоналарда, муассасаларда, ташкилотларда сиёсий фаолиятни тартибга соладиган қонунлар лойиҳасини тайёрлаб, уларни СССР Олий Кенгаши олтинчи сессиясига кўриб чиқиш учун тақдим этиш топширилсин.

3. СССР Вазирлар Маҳкамасига СССР қонунларини «Жамоа меҳнат низолари (можаролари)ни ҳал этиш тартиби тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқлаштиришга доир таклифларни 1991 йил 1 июлгача белгиланган тартибда СССР Олий Кенгашига киритиш топширилсин.

4. Республикаларнинг Олий Кенгашларига республика қонунларини ушбу қонунга мувофиқлаштириш ва зарур қонун ҳужжатларини қабул қилиш тавсия этилсин.

СССР Олий Кенгашининг раиси А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль.
1991 йил 20 май.

САФАРНОМА

САЙРАМЛИК ЎЗБЕКЛАР

Қардош Қозоғистонда ўз дарду ташвиши, орзу-умидлари билан яшаётган сўлим Сайрам диёри ўзбеклари ҳақида сафарнома ёзиш мароқлидир. Қардош элдаги қондош ўзбек отахону онахонлар, меҳр-оқибатли оға-инилар, дилбар опа-сингилларимиз истиқомат қилаётган бу шаҳар таърифи суюк, тарихи буюкдир.

Зардуштийларнинг «Авесто» китобида ёзилишича, Сайрам 2600 йил олдин мавжуд бўлган. Туркий элатлар яшаган бу шаҳар орқали буюк ипак йўли ўтганлиги унинг равнақига катта таъсир кўрсатди. Ҳар қандай гўзалликнинг шайдоси кўп бўлганидек, гўзал Сайрамнинг ҳам қисмати аччиқ бўлди. Чингизхон хужуми даврида унинг кули кўкка совурилди, атрофидаги кўплаб шаҳар ва қишлоқлар барбод бўлди. Фақат тўққизинчи асрдан бери у 12 маротаба вайронага айланган.

Кўҳна Сайрам тарихини сўзлаганда қилган хато ишларимиздан уялиш ҳисси ҳам бизни тарк этмаслиги керак.

Биз узоқ йиллар мобайнида Сайрамни диний марказ деб танқид қилиб келдик. Ҳақиқатда улуғ алломалар ўтган бу диёрда 200 дан ортиқ мақбара ва масжидлар мавжуд.

Бу ерда туғилиб ўсган диний мадраса мударриси Лутфулла Сайрамий 40 га яқин илмий, бадиий китоблар қолдирган.

Қози Байзавий Қуръон муфассири бўлиб, кишиларни маърифатга чақирган, ўзбек ва қозоқ халқларини бирлаштириш йўлида катта тарғиботчи бўлган. Хушфеъл ва табаррук бу инсон номи ҳануз дўстлик рамзи сифатида келмоқда.

Турк элатларининг буюк шоири Хўжа Аҳмад Яссавий шу замин тупроғидан илҳом олган. Қутбиддин Алломий, Юсуф Сарёмийлар яшаб ўтган бу ерлардаги мозорлар зиёратгоҳларга айланган. Улар Аҳмад Байзавийдек, ўз юртларининг тарихи, қомуси алломаларидир.

Ҳар қандай шаҳар ёки қишлоқ аҳлининг маънавий юксаклиги уларнинг мозори шарифлиги ободлиги билан ўлчанади, дейдилар. Бу борада сайрамликларнинг олижаноблиknown яққол кўриниб турибди. Шоир Юсуф Сарёмий номи ҳурмат рамзи тариқасида ўзи яшаган маҳаллага берилди.

Ҳар қадамда авлиё,
Ҳар қайси Вали илло.
Сонсиз боб, кон авлиё,
Шаҳри Сайрам эмасми, —

— деб ёзган эди шоир. Бугунги кунда болалар боғчалари, мактаблар, маданият уйларида қозоқ фарзандлари билан ўзбек, татар, рус, тожик ва бошқа миллатлар болалари тарбияланаяптилар. Ўзбек миллий урф-одатларини тўла сақлаб авлодларига ўтказишга интилаётган кишилар Наврўз шодиёналарини ажиб тарзда ўтказдилар. Дастурхонга баҳор элчиси — сумалак тортилди. Санъатсевар бу диёр ёшларидан ташкил топган «Орзу», «Ғунча» ансамбллари, «Эски жо» фольклор гуруҳи хизмат кўрсатишди.

Олижаноб кишилар ҳақида қалбдан сўзлаганда болалар интернати ўқитувчиси Раҳмонқул Матусмонов номи албатта тилга олинади. У рафиқаси Зуҳра опа билан икки ўғил ва уч қизлари қаторида саккиз нафар етим болани вояга етказмоқда. Ўн тўрт яшар қозоқ Бердихон, ўн уч яшар грузин қизи Оксана, ўн яшар ўзбек Ботиржон, турли миллатдаги Сергей, Лола, Алишер, Валерий, Валя бу оилада етимлик нима эканлигини билмай яшаяптилар. Улардан бешови ўзбек мактабида, икки нафари рус, бири қозоқ мактабида таълим олмоқда.

«Коммунизм» жамоа хўжалиги бошқаруви раиси Саидаҳмад Амирсаидов билан суҳбатдамиз.

— Биз шу ерда туғилиб, эндиликда Тошкентда яшаб, ҳалол меҳнати билан Сайрам обрўсини орттираётган юртдошларимиздан мамнунмиз. Иқтисод фанлари доктори, профессор Расулмат Ҳусанов, ҳуқуқшунослик фанлари доктори Ҳожиакбар Раҳмонқулов кабилар — фахримиз. Таниқли санъаткорларимиз, Ўзбекистон халқ ҳофизлари ака-ука Бобохон ва Акмалхон Сўфихоновлар, севимли қизимиз — Ўзбекистон халқ артисти Маликахон Аҳмедова, эл севган қўшиқчи ўғлимиз Ғиёс Бойтоев ҳам ҳурматимизга лойиқ. Бизнинг бир илтимосимиз бор: қилаётган меҳнатимиз, эришаётган ютуқларимиз, қозоқ оғаларимиз билан дўст-аҳил яшаётганимизни рўзномаю телевизорда ёритиб, намойиш қилиб турсангиз. Гарчанд олисда бўлсак-да, миллатдошларимиз билан ҳамнафаслигимиз сезилиб турса... Қондошларимизга саломимизни етказсангиз, — деди отахон.

Қайтар чоғимизда бизга оқ йўл тилаб, узоқ дуо қилган отахонлар билан хайрлашиб, азим Тошкент томон йўлга тушдик.

Маъмур НАЗАР.

Муаллиф олган сурат.

Хайрия

НОЧОР ОИЛАГА СИГИР БЕРИЛДИ

Ушбу миннатдорчилик мактубимни шоду хуррамлик билан ёзмоқдаман. Боиси шундаки, боқувчисини йўқотган оилаларга, хусусан мен каби «Қаҳрамон оналар»га ҳукуматимиз кўрсатаётган ғамхўрликдан миннатдорчилик туйғуси қўлимга қалам тутқазди. Оиламизда 15 жон бўлиб, бир қозондан таом еймиз. Ўғил ва қизларим, келину невараларим аҳил-иноқ, уларнинг ҳаммаси эл юмушлари билан банд. Мен 5 гектар ерда пахтачилик звеносига бошчилик қиламан. Ўтган йили деҳқончиликдан 8 минг сўм даромад олдик. Томорқадан 3 минг фойда кўрдик. Бозор иқтисодиёти ҳукм сураётган ҳозирги пайтда ишлаган ютади, истаган муродмақсадига етади.

Турмуш ўртоғим Мамашукур Ҳотамов механизатор бўлиб ишларди. Бахтсиз ҳодиса туфайли 1981 йилда 45 ёшида оламдан ўтди. 10 нафар фарзанд тарбияси, ўқитиш, уйлижойли қилиш менинг ва марҳум қайнотам (1991 йил апрелда вафот этдилар) зиммасига қолди.

Шундан хурсандмизки, колхоз раҳбарлари бизнинг ҳолимиздан хабар олиш ва моддий ёрдам бериб боришни канда қилмайдилар. Шу йил 11 апрель куни оиламизда қувончли воқеа юз берди: бизнинг хонадонимизга «Кўкдала» қишлоқ Совети тавсиясига кўра Крупская номли жамоа хўжалиги бир бош соғин сигир ажратди.

Қадди долларга елкадош бўлиб, етим-есирлар бошини силаётган СССР Болалар фонди вилоят бўлими котиби Сулаймон Қаршиев ҳамда колхоз правлениесидаги ўртоқлардан ғоят миннатдормиз. Қанийди ҳамма раҳбарлар ҳам халқка қайишадиган, оғир кунига ярайдиган бўлса.

Меҳриниссо ҲОТАМОВА.
Самарқанд вилояти, Пайариқ райони, Крупская номли жамоа хўжалиги.

Абдуқаҳҳор Иброҳимов

АМАКИМГА АЗА ОЧДИК

4

(Давоми. Боши ўтган сонда).

— Бўпти, келишдик. Кутаман.

Суҳбатимизнинг бундан буёғи каминанинг ўша пайтлари «Ёш гвардия» драма театрида ҳафтасига тўрт кунлаб кўрсатилиб турган, анчагина шов-шувга сабаб бўлган «Биринчи бўса» асарим хусусида (Лазиз домла уни бориб кўрган эканлар) хотираларини қоғозга тушираётганликлари ҳақида борди, гап асносида шу хотиралар қоғозга тушиб бўлгач, устидан бир кўриб беришимни илтимос қилиб ўтдилар, мен бу юмушга бажонидил розилик билдирдим. Кейин «Тошкент» меҳмонхонасининг чап биқинида жойлашган такси бекатига кузатиб бориб, таксига ўтқазиб, шоферга Хончорбоғ маҳалласига олиб боришини тайинлаб, домланинг рад этганига қарамай, йўл кирасини олдиндан тўлаб, бобом ва амакиларимнинг дийдорини кўрган мавлоно Лазиз Азиззода билан хайр-хўшлашдим. Изоҳ: қайта тикланган «Гулистон» журналининг биринчи бош муҳаррири Иброҳим Раҳимнинг ташаббуси билан бир удум бор эди ўша кезлари. Шунга кўра редакцияга ташриф буюрган кекса муаллифлар идора машинасида ёки бўлмаса таксида узатиб қўйиларди, таксига сарф этилган маблағ эса қалам ҳақи олинган куни ходимлар томонидан баҳоли қудрат тўпланарди, бу пул масъул котибнинг сейфида сақланар ва ишлатилар эди.

Сутдан оғзи куйган қатиқни ҳам пуфлаб ичади, дейдилар. Лазиз домла «амакингиз Абдумажид дўстимнинг фотосуратларини кўрсатаман, нусха кўчиртириб оласиз» дейишга деб қўйдилару, лекин бу ишни амалга оширишни ҳадеб орқага сураавердилар. Бу орада у киши хотиралари устидаги ишни бошлаб юбордилар, улар қоғозга тушиб бўлгач, менга келтириб бердилар-да, устидан бир кўриб чиқиб, машинкалатиб беришни илтимос қилдилар. Бу юмушни ҳам самимият билан ўтаб, хотираларини уч нусха кўчиртириб, остига қўлёзмаларни қўйиб, домлага топширдим. Лазиз Азиззоданинг ҳаёт йўли ўз қўли билан ифодаланган бу қўлёзма асарни ўқиган кишилар бўлса, улар тасдиқлашларига аминманки, хотиралар тарих ва замонага доир далилу рақамларга бойлиги билан ҳам аҳамиятга моликдир.

Амакимнинг фотосуратларига доир «музокара» ниҳоят орадан бир ярим йилча вақт ўтиб, 1974 йилнинг май ойида натижаланди. Бир иш куни тушдан кейин Лазиз Азиззода «Гулистон» журнали идорасига ташриф буюрдилар-да, мен қарата «Вақтингиз тақозо этса, фотомухбир топинг-да, камина билан бизникига марҳамат қилинг. Дўстим Абдумажиднинг иккита суратини топиб қўйдим» дедилар. Санъаткор фотомухбир иним ва дўстим Содиқ Маҳкамовни ёнимизга олиб, дарҳол домланикига равона бўлдик. У ерда Абдумажид амакимнинг иккита фотосуратлари — алоҳида ва бир гуруҳ ёшларга раҳнамо сифатида тушганлари билан илк бор танишдим. Амаким суратда 23—24 ёшларда бўлиб, оврўпоча башанг кийинган, капалак нусха галстук таққан қиёфада эдилар. Менинг ҳам ўша ёшимдаги суратимни ёнма-ён қўйиб қарасак, иккимиз ёки эгизаклар ёки оға-инилар дея эътироф этилишимиз тайин эди. Содиқжон шу куни фотосурат нусхаларини тайёрлаб берди.

Ўша кезлари Абдумалик Иброҳимов исмли энг кенжа амакимлардан бири вафот этган бўлиб, эртаси куни марҳумнинг йигирмалиги ўтказилмоқчи эди. Тараддудга ҳисса қўшиш мақсадида тўғри маъракагоҳга йўл олдим. Кўкча дарвозага туташ Янгишаҳар маҳалласидаги амакимнинг ҳовлисига кириб борганимда ўттиз-қирқ чоғли қариндошларим — эркагу хотин-халаж (барча уруғларимиз уч юз-тўрт юз кишига борса керак) йиғилган экан, қассоб янги сўйилган қўй терисини шилар, ёш-яланг стол-стул ўрнатиш билан овора эди. Тахта кароватда аммаларим ва опоқиларим (амакиларимнинг хотинлари) гурунчнинг курмаги ва тошини тозалаб, суҳбатлашиб ўтиришарди. Ёшлари улуғ бўлгани учун мен сўрашгани дастлаб уларнинг ёнига бордим. Салом-аликдан сўнг портфелимдан Абдумажид амакимнинг суратларини олиб, у кишининг хотинлари бўлмиш Раҳимабону опоқимларга тақдим этдим:

— Опоқи, бу суратдаги одамни танийсизми?

Опоқим суратга тикилиб қарадилар-да, уни кўзларидан сал узоқлаштириб (афтидан тиниқроқ кўриш мақсадида бўлса керак) оҳистагина бундай дедилар:

— Абдувалининг адаси-ку... Ҳой, Улуғбек, Ойбек, мана бу суратни кўринглар. Абдуқаҳҳор аканглар бувангнинг расмларини топиб келибдилар. «Бувам қанақа киши эдилар?» деб сўроққа тутаверишларингдан қутиламан энди, худога шукур.

Абдували — Абдумажид амакимнинг Тошкентда туғилган тўнғич ва ёлғиз ўғиллари, Улуғбек билан Ойбек эса неваралари. Абдумажид амакимнинг 1922 йилнинг қишида Олмонияга кетаётганларида ўғиллари етти кунлик чақалоқ экан. Ҳозир эса етмишни қоралаб қолдилар. Бу борада кейинроқ яна сўз юритаман.

Ҳозир эса маъракагоҳда ўша пайтда сурат муносабати билан вужудга келган ҳолатни тасвирлашда давом этаман. Сурат қўлма-қўл бўлиб кетди, кимки қўлига олиб қараса, ўзича бир нима деб қўярди. Натижада шу нарса аён бўлдики, бу ердагиларнинг ярмидан кўпи Абдумажид амакимни кўрмаган экан. Кўрган-билган қариндошлар эса у кишининг фазилатларидан сўз очдилар, кўз ёши қилиб олганлар ҳам бўлди. Халқ ибораси билан айтганда бамисоли ўлган Хўжааҳмад қайта тирилиб келди.

Водариғ, уканинг маъракасига ака тирилиб келди! Мушарраф аммам ҳадеб бундай дердилар:

— «Кафан кийиб кетганлар келмайди, локин капалак миниб кетганлар бир кунмас бир кун қайтиб келишса, лоп этиб дараклари чиқиб қолса ажаб эмас. Мана, Абдумажид акамларнинг суратлари келди. Зора энди ўзлари эшикдан лоп этиб кириб келсалар. Уларга қўшилиб ўқишга кетган Аҳмаджон акамлар, урушда бедарак кетган Мансурбой акамлар, Абдусамат акамлар келиб қолишса, бағримиз янада тўларди-я».

Ўн тўққизинчи ва йигирманчи асрлар Туркистон ва унинг халқи учун шу қадар даҳшатли ва мудҳиш даврлар бўлдики, бу ҳақда сўзлаганда дастлаб сиёсий эркимизни бой бериб қўйганимизни, яхлит бир халқ алоҳида миллатлар ниқоби остида қавмларга ажратиб юборилганини, буст-бутун бир мамлакат парчаларга тақсимлаганини тилга олмоқ лозим. Қандай бедодликки, бир иқлимлик йўл бир соатлн масофа бўлиб қолган, тараққиётнинг олий босқичларига эришилган йигирманчи асрнинг тўртинчи чорагига келиб ҳам ягона сайёрадаю қўшни давлатларда яшаб турган ота билан ўғил, бобо билан невара бир-бирининг дийдорини кўролмай дунёдан кўз юмса!

Йигирманчи аср кўплар қатори бобом Иброҳимҳожи авлоди учун ҳам қувончли бўлмади. Лекин бобомнинг сезгирлиги ва тадбиркорлиги туфайли ўзгариш йилларида, менинг кузатишларим, таққослаб ўрганишим бўйича, авлодимиз бошқа бой ёки ўзига тўқ оилаларга қараганда унчалик қаттиқ азият чекмаган.

Бобом Иброҳимҳожининг ўнлаб ҳовлилари, ер-сувлари, бедапоялари, магазинлари Кўкча даҳасидаги иккита кўн заводи даромади эвазига вужудга келган. Бедабозор маҳалласидаги катта гумбазли, орқа томонида ўнлаб ҳужралари бўлган, 60-йилларга қадар райпромкомбинатнинг металл буюмлар цехи жойлашган катта ғиштин масжид (бу обида ҳозирги Эски Жўва бозорининг ғарбий томонида, трамвай бекатига яқин ерда жойлашган эди, динга қарши кураш ниқоби остида экскаватор, бульдозер ёрдамида қийнала-қийнала бузиб ташланиб, ўрнига «Роҳат» деган ошхона қурилган эди, кейин бу ҳам бузилиб, бозор ҳудудига қўшиб бердилар) ҳам шу икки завод келтирган маблағ ҳисобига бунёд этилган. Умуман ХХ аср бошида бутун Тошкентда ҳаммаси бўлиб 18 та ўша давр учун йирик кўн заводи бўлган, булар Тошкент косибларини тери, чарм, амирикон билан таъминлаганлар. Косиблар эса Тошкент, Чимкент, Туркистон, Оқмачит, Авлиёота, Пишпек, Тўқмоқ, Марки ва бошқа шаҳар ҳамда қишлоқ аҳолисини оёқ кийимлари, эгар-жабдуқлар билан таъминлаганлар. Шунингдек, бобом товар маҳсулотини сотиш, хомашё—ошланмаган терини олиб келиш би-

5

лан ҳам тижорат қилганлар. Шундай иш тутилмаса, катта оилани боқиш, кийинтириш, йилига бир неча тўй қилиш — невараларнинг қўлини ҳалоллаш — хатна тўйи, қиз чиқариш, ўғил уйлантириш, тўрт-беш йилда ўзлари ҳам уйланиб қўйиш, бева-бечораларга хайр-ниёз қилиш, шариат буюргани — закот бериш, оқпошшога солиқ ва амалдорларга ҳадя қилишга маблағ топишнинг ўзи бўлардими!

Бобомнинг тошкентлик бошқа бойлардан асосий фарқлари шу бўлганки, шўро ҳукуматига қаршилик қилишни беҳуда деб билганлар-да, иккала заводларини ўз ихтиёрлари билан топшириш хусусида расмий ариза билан мурожаат этганлар, бу ҳақда «Иштирокиюн» газетаси ҳам ёзган. Шўролар ҳукумати эса бобомнинг таклифларини қувонч билан қабул қилиб, у ҳам тадбир қўллаб, ўша иккала заводга бобомнинг ўзларини директор қилиб тайинлаган. Шу тариқа бобом айтарли ҳеч нима йўқотмаганлар, яна аввалгидек извошда заводга қатнаб, уларни бошқаришда давом этганлар. Фарқи шундаки, аввал хўжайин аталсалар, энди директор дейилган. Бироқ бунга тушуниб етганлардан етмаганлар кўпроқ бўлишган. Завод ишчилари учун барибир бойота бўлиб қолаверганлар. Бобом оғизларидан «сен» деган сўз сира чиқмаган экан. Барча хотинларидан тортиб, ўғил-қизлари, келинларию куёвларигача, невараларидан тортиб ишчиларигача сизсирар эканлар.

Бу ҳақда Нисобиби бувим, катта амакиларим, бобомни билган, у кишининг заводларида ишлаган кекса кишилар завқланиб гапириб беришган, айрим амакиларимда, амакиваччаларимда ҳам ҳаммани сизсираш одати давом этмоқда.

Ўзгариш йиллари бобом тутган бу келишувчилик сиёсати туфайли авлодимиздан ҳеч ким олис ўлкаларга сургун қилинмапти, йигирманчи-ўттизинчи йилларнинг бошларида қаҳатчиликдан қариндош-уруғларимиз омон-эсон чиқиб олишган. Чунки бобомлар ҳамма ўғил-қизларини, ҳаттоки бешикдаги невараларигача ғамини илгаридан еб қўйганлар. «Бу норасидаларнинг дунёга келишига сабабчи бўлибманми, демак, улар тақдири учун ҳам жавобгарман, у дунёда буниям ҳисоб-китоби бор» дер эканлар.

Масалан, менинг адамлар бобом 1925 йили вафот этганларида ўн бир ёшда эканлар. Гарчи 11 яшар бўлсалар-да, уларга Оқилондаги катта боғдан (ичкари-ташқари қўрғони билан) ташқари шаҳарнинг деярли қоқ марказида жойлашган Бедабозор маҳалласидан бошланиб орқа томон эшиги Хонакоҳ маҳалласидаги кўчага очиладиган, тўрт томони қатор кетган иморатли катта ҳовлининг бир қисми, Ёбуназар маҳалласидаги алоҳида бир ҳовли, Кўкча даҳа, Шофайзиқулоқ мавзеининг Тахтакўприк деган манзилида каттагина бедапоя (у пайтлари шахсий бедапояга эга бўлиш отлиқ юришга асос ҳисобланган) ота мерос экан.

Бошқа амакиларим ва аммаларимга ҳам бобомлар тегишли мерос қолдирганлар, ҳамма фарзандларини баб-баравар кўрганлар, фақат фарқи шундаки, аммаларимга шариат қанча буюрса, шунча мерос берилган.

Бобомларнинг доноликлари ва адолат юзасидан иш тутганликларига қойил қоламанки, менинг аниқлашимча, барча бувиларим бой хонадонларнинг қизлари бўлмай, ўртаҳол, лекин художўй, тақводор, диёнатли, жисмонан соғлом ва дуркун кишиларнинг фарзандлари бўлишган; бобомлар ўзларининг уйланишларида ҳам, ўғилларини уйлантиришда ҳам бойлик жиҳатидан ўзларидан бир поғона қуйироқ одамлар билан қариндошлик ипларини боғлаганлар. Хотинларим, келинларим ўз уйида кўрмаганларини бизникида кўрсалар манмансирашга имкон туғилмайди, деб ҳисоблаганлар. Қиз чиқаришда эса иложи борича бойлик ва мавқе жиҳатидан ўзларидан бир поғона юқорироқ кишилар билан куда-анда бўлишга интилганлар, токи қизларим келин бўлиб тушган уйида «мен фалончи бойнинг қизи бўламан, сенлар ким бўлибсанлар» деган хаёлга берилиб, манмансираб кетишмасин, деган андишага борганлар, қиз бола борган жойида қумтошдек қотиб кетсин, тиниб-тинчиб, ували-жували бўлсин, деб ўйлаганлар. Шунинг учунмикин, бобомнинг ўзлари узатган барча аммаларим бой хонадонларга келин бўлганлар, бахт-саодатли яшаб ўтганлар.

Бобомлар шундай ақида билан яшаганлар, у кишининг фарзандлари туғилмасдан унинг тақдирини ўйлашлари, бошпана — ватан яратиб қўйишлари, моддий шароитини илгаритдан таъминлашлари бугунги кунимиз учун ҳам ибратли дея оламан: «Ўғил-қизнинг дунёга келишига сабабчи бўлдингми, демак, унинг яхши инсон бўлиб етишувига ҳам моддий, ҳам маънавий шароит яратиб, уй-жой билан таъминлаб қўй, ҳар бир фарзандинг учун алоҳида уй-жой бўлсин, акс ҳолда балоғатга етгач, бошпанасиз бўлиб қолиши мумкин. Кўп фарзандлилик ҳали бу болажонлик эмас!»

Иброҳимҳожи бобомлар ўз даврларининг намояндалари эдилар, у замоннинг ўз қараши бўлган, бу қарашлар бугунги кунимизга тўла-тўкис тўғри келавермайди, албатта.

Мен бобомларни кўрмаганман, вафотларидан кейин ўн тўрт йил ўтгач туғилганман, расмлари ҳам йўқ. Лекин бобомлар иовчадан келган, салобатли, тик қоматли, кўркам ва нуроний бир сиймо бўлганлар (амакиларим ва аммаларимдаги бор зоҳирий ва ботиний фазилатларни жамулжам қилиб туриб, шу фикрни илгари сураман, бу мулоҳазамни ёқловчилар топилар, деган умиддаман. Зотан, инсон ўз фарзандларида яшашда давом этади дейдилар).

Иброҳимҳожи бобомлар нозик сиёсатчи ва тадбиркор бўлганлар, дейишга ҳам журъат этаман. Негаки, «заводларимни шўрога бермайман, ер-суваларимни шўрога топширмайман» деганларида, ҳаётлари аянчли, балки Сибирияда тугаши эҳтимолдан узоқ эмасди.

Иброҳимҳожи бобомларни узоқни кўра биладиган башоратчи ҳам дея оламан. Негаки, илм йўлидан кетишни ният қилган икки ўғилларини Олмонияга тегишли маблағ билан ўқишга юборганлар. Шу ишни қилмаганларида, балки менинг бу хатим ҳам ёзилмаслиги мумкин эди. Илм-фан равнақи келажак йўлини порлоқ ва равон этувчи бир машъалдир. Тарих қайтмайди, албатта. Лекин хаёл қилиш мумкинки (кишининг хаёл қилиш ҳуқуқини ҳеч ким ман этмайди, этолмайди ҳам), мабодо юртимизда Октябрь ўзгариши юз бермай, бобомлар яшаб келган турмуш тарзи давом этганидами, туркистонлик миллиардерлар орасида Иброҳимҳожи авлодининг вакиллари ҳам бўларди десам, шакшубҳага кирмас.

Иброҳимҳожи бобомнинг менга жуда манзур ва маъқул фазилатларидан бири шуки, у киши мурувватли ва камтар инсон эканлар. Исботи: 1. Завод ишчиларига икки маҳал — эрталаб ва тушда корхона ҳисобидан бепул нонушта ва тушлик берганлар, етим-есир болаларнинг қўлини ҳалоллашга алоҳида эътибор берганлар, қариндош-уруғларига меҳрибонлик қилганлар, шу боисдан ҳам бир ота-онадан туғилган етти оға-инининг барчаси Маккатуллога сафар қилиб, бобомлар каби ҳожи бўлганлар, Саодат исмли ёлғиз сингиллари ҳам шу бахтга эришганларки, бу ҳам бобомларнинг ташаббуслари билан юз берибди: «Бир ота-онадан саккиз фарзанд эканмиз, еттитамиз худонинг иноятн билан ҳожи, ёлғиз синглимиз бундай шарафга ноил бўлмай қолсалар, у дунёга боргач ота-онамиз юзларига

6

қандай қараймиз, Саодатни ўкситиб қўйибсизлар-ку, демайдиларми? Келинглар, биродарлар, кўмаклашайлик, Саодатбону ҳам завжлари билан Маккатуллога сафар қилсинлар».

Ёшлигимизда бизларга мактабда шундай тарбия беришдики, гўё барча бойлар золим, ёмон ниятли одамлар. Бобомларнинг ҳаётлари ва ишларидан шу нарса аёнки, яхши, оқил бойлар ҳам бўлган. Ҳатто Ҳамза ҳам «Йўқолсин бойлар!» демаган, балки бойдан бойнинг фарқига бориб, «Битсин золим бойлар!» деган. (Таъкид меники. — А. И.).

Олисдаги синглим Гулшанбону! Бу хатим балки Сизга етиб борар, балки етиб бормас. Муҳими бу эмас. Муҳими шуки, Сизга хат ёзиш баҳонасида Иброҳимҳожи бобомлар, авлодимиз, ўтмишимиз ҳақидаги айрим мулоҳазаларни, дилимда йиғилиб қолган гапларни қоғозга тушириб олдим. Сиздан дарак топишим эса бу ишга бир туртки бўлди, холос.

Нисобиби бувимлардан эшитганимга кўра, Иброҳимҳожи бобомлар ушбу Ҳадиси шарифни тез-тез тилга олиб турар эканлар:

— Аёл кишини авайламоқ керак, ўта эҳтиётлик билан муомалада бўлмоқ зарур. Негаки, биринчи аёл киши Момо Ҳаво онамиз Одам Атонинг қовурғаларидан яратилмишдир. Маълумки, **қовурға эгик бўлур, эҳтиёт бўлмасангиз, тўғрилайман дея синдириб қўйишингиз мумкин.** Аёлнинг гулдан ҳам нозик дейилиши боиси шудир.

Аёлларни шу қадар авайлаган Иброҳимҳожи бобомларнинг, у кишининг илмли ўғилларидан саналмиш Сизнинг дадангиз, хоки-туроблари Туркияда қолмиш менинг амаким Абдумажид Иброҳим Акайнинг яхши одам бўлганликларига имоним комил. У кишининг, у каби миллионлаб туркистонликларнинг тарки ватан айлашларига ўзлари эмас, балки безовта замон сабабчидир. Фузулий сўзи билан айтсам, азал котиблари шундай ёзмишлар.

Инсониятни инсофли одамлар инсоният сифатида сақлаб келмоқдалар, Ер юзини асраб қолмоқдалар. Оқилондаги катта боғимиз бўлиб берилган ўттиздан ортиқ асосан оврўполик оиланинг аксарият қисми эллигинчи йилларнинг ўрталаридан бошлаб ўзлари қурган омонат уйжойларини сотиб, шаҳар марказидан, Чилонзордан янги квартиралар олишди. Айримларини баъзан кўчакўйда кўриб қоламан. Беш қўл баравар эмас деганларидек, бобомерос, отамерос еримизни текинга олган кишилар орасида инсофли одамлар, замона тақозоси билан бировнинг жойини текинга олишга мажбур бўлганлар ҳам бор эди. Шулардан бири — асли туркистонлик нуроний тақводор Аъзамқори ака бобомлар даврида экилган азим ўрик ҳар йили пишиши биланоқ ундан бир челагини Акмалхон деган ўғилларидан бизникига бериб юборардилар:

— Бу — ер эгасининг ҳақи. Меросхўрлар рози қилинмай ейилган ҳар нарса ҳаромдир, охиратда ҳисобини беришга тўғри келади...

Эндиликда Аъзамқори ака оламдан ўтганлар, ўша ўрик дарахти ҳам энди йўқ. Бироқ Аъзамқори ака маҳалла-кўй, қўни-қўшни ёдида инсофли, диёнатли одам сифатида маънан барҳаётдир.

Синглим Гулшаной! Бу воқеани ҳикоя қилишдан муродим шуки, Туркиянинг отаси аталмиш қадим Туркистонда инсофли, диёнатли кишилар кўп. Мажбуран чет элларга, жумладан Туркияга бориб қолган туркистонликлар ватанимиз ҳақида, халқимиз тўғрисида тўғри тасаввурга эга бўлишлари бизлар учун ҳам, сизлар учун ҳам жуда мақбул, дўстлик, қардошлик алоқаларини кучайтиришга, давлатлараро муносабатни созлашга асосдир. Ўтган йили юртимизга Туркияда яшовчи асли туркистонликлардан Туркистон жамиятининг раиси Аҳад Андижон, олим Урхон Қовунчи, Олмонияда яшовчи олим ва журналист Темурхўжа ташриф буюрдилар, суҳбатлашдик, ҳаммалари яхши ниятли одамлар эканлар.

Темурхўжа эса вақт топиб бизнинг хонадонга ҳам борди, акангиз — профессор Вали Мажидов иккаласи суҳбатлашди.

Туркия билан Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар кучайишига, муносабатлар изчил ўрнатилишига ишончим комил. Бу савобли ишга Сиз Туркия фуқароси сифатида, мен эса Ўзбекистон фуқароси сифатида ўз ҳиссамизни қўшишни таклиф қилур эдим.

Сизга, оилангизга, Туркиядаги барча қариндош-уруғларга, туркистонликларга ҳайриҳоҳ барча турк қардошларга қизғин саломлар йўллайман. Шояд дийдор кўришсак.

Ҳижрий қамарий 1411 йил, Рамазон 26-кун. Милодий 11 апрель 1991 йил.

* * *

Бу эссе ёзилганига ҳам бир неча ҳафта бўлди. Орада мавзуга доир бир неча яхши воқеа юз берди. Шуларни қисқача изоҳлаб ўтишни лозим кўраман.

Биринчи қўшимча: (бу синглим Гулшанбону эътиборлари учун) бутун жумҳуриятда бўлгани сингари бизнинг Кўкча даҳамизда ҳам бу йилги катта ҳайит кенг нишонланди. Кўкчадаги шайх Зайниддин жоме масжидида ҳайит намозига ўн минглаб ёшу кекса тўпланди, ҳаммаёқ файзиёб бўлиб, кўнгиллар нурга тўлиб кетди. Жумҳурият Президентининг фармонига кўра катта ҳайит куни дам олиш кунига тенглаштирилганидан мўмин мусулмонлар жуда мамнун бўлишди ва ҳайрли фармон учун раҳбариятни қўл очиб юракдан дуо қилишди.

Айтгандай, бобомиз Иброҳимҳожи ҳам шу масжидда намоз ўқиган эканлар. У киши томонидан асримиз бошларида шу масжид ҳовлисида муаззин учун қурилган ҳужра ва айвон ҳамон мавжуд. Бироқ улар эндиликда эски жойларида эмас, масжид ҳовлисининг кенгайтирилиши муносабати билан ўнг тарафга — четроққа кўчирилиб қайта тикланган. Бобомиз бу масжидга туташ қабристонда авлодларимиз хилхонасига дафн этилганлар, бошқа қариндош-уруғларимиз ҳам шу маконда мангу уйқудалар. Рамазони шариф ва катта ҳайит кунлари ўғилларим Абдуқодир, Абдуллазизлар билан бирга шайх Зайниддин бобо, бобомиз Иброҳимҳожи ва бошқа қариндош-уруғларимиз қабрини зиёрат қилдик. Араб ва инглиз тилларини чуқур ўрганишга интилаётган тақвоси кучли (илоё кўз тегмасин) ўн олти яшар ўғлим Абдуллазиз Қуръони карим оятларидан тиловат қилиб, марҳумлар ва марҳумалар руҳига бахшида этди. Бобомизни кўрган ёши улуғлар Абдуллазизни у кишига ўхшатадилар. Шояд ўғлим бобокалонига тортса!

* * *

Иккинчи қўшимча: 24 май оқшомида Истанбулдаги Мармара университетининг профессори олим ва журналист Темур Хўжа ўғли бизнинг уйга телефон қилиб, чет элларда яшовчи туркистонликлар саломини айтди ҳамда рўзнома, ойномаларда чиққан публицистик мақолаю эсселаримиз учун, жумладан «Халқ сўзи»даги «Инсоф», «Мен Бухороман», «Қалбим нотинч», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»даги «Юртим ташвишлари», «Ёш ленинчи»даги «Тўғри тарих — тўғри тарбия», ва «Ёшлик» ойномасидаги «Мустақилми ёки мустамлака» деган асарларимиз учун миннатдорчиликларини билдирди. Самимий саломлари, кўнгилларни тоғ этувчи илиқ сўзлари ва эзгу тилаклари учун ўз навбатида биз ҳам ватандошларимизга ватан тупроғини тавоф этиш бахтига мушарраф бўлишларини истардик. Тамом, ассалом.

Ўз қадриятини биладиган, миллий анъаналарини ҳурматлайдиган, ўтмишию, бугунию келажагига бефарқ қарамайдиган, умуман маданиятлиман, зиёлиман дейдиган ҳар бир киши авлодининг, сулоласининг тарихини ёзиб қолдириши қадимдан таомил эди. Айниқса хорижда, хусусан Ғарбу Шарқда. Буюк ўтмишдошларимиз бунга алоҳида эътибор берганлар. Алишер Навоий, Хондамир, Самарқандий, Бухорий, Тошкандий тахаллусли кўпдан кўп олимлар, умуман ота-боболаримиз буни фарзу қарз деб билганлар. Таассуфки, инқилобий ғала ғовуру, қатағону, ур-суру қирғинбаротда бу удумимиз қудуққа ташланган игнадай ғойиб бўлди. Қани қозию қозикалонлар муҳрлаган васиқаномалару васиятномалар!

Мен аллақачонлардан буён «Сулолангиз тарихини биласизми!» деган мақола тарҳини миямда пишитиб юргандим. Қадрдоним — Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, жўшқин қаламкаш, етти ухлаб тушимизга кирмайдиган антиқа мавзулар ихтирочиси муҳтарам Абдуқаҳҳор Иброҳимов совринини илиб олиб кетдилар. Қойил!

Муаллифнинг рўзномамизда берилган «Сулоланома»сига сўнгги сўз ёзишдан мақсад битта: бизда ким кўп — оғзига кучи етмайдиган, санамай саккиз дейдиган, хом хаёлини пишиқ ғишт деб биладиганлар кўп. «Қаранг-а, «Халқ сўзи» ўз таҳрир ҳайъати аъзоси ота-бобосининг таворихини икир-чикиригача тасвирлаб чиқарибди-я...» дегувчилар тайин. Йўқ, гап Абдуқаҳҳор ака шахсида эмас. Ният шуки, бу зоти шариф бошлаган иш қулоч ёйсин, таомилга айлансин, ўқимишли ҳар бир киши ўз сулоласи, ҳеч бўлмаганда оиласи тарихини ёзиб, фарзандларига қолдирсин, улар эса бу ишни сўзсиз давом эттиришсин ва зурёдлари қулоғига ҳам ана шу тарзда йўл тутишни уқтириб, васият қилсинлар.

Менинг, сизнинг, умуман бизнинг кечмиш-кечирмишларимизни ўз ичига олган дафтарлардан элимиз, элатимиз, ўлкамиз, миллатимиз, давлатимиз, республикамиз тарихи битилади. Буни зарурат деб билган савобга, аксинча йўл тутган эса уволга ботади.

Фикримни тушунтиролган бўлсам — шодмонман, ғалат айтган эсам — узр.

Менимча, Абдуқаҳҳор Иброҳимовнинг ушбу мақоласида ҳар бир ўзбекнинг кейинги олтмиш-етмиш йиллик қисмати ёрқин ифодасини топган.

А. МУХТОРОВ,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими.

Болаларни ҳимоя қилиш халқаро куни

ХХI АСРДА ЯШАЙДИГАНЛАР

ҲОЗИРГИ АЁЛ ВА ФАРЗАНД

90-ЙИЛЛАР АЁЛЛАРИ ОИЛАДА ҚАНЧА БОЛА БЎЛИШИНИ ХОҲЛАЙДИЛАР?

Тошкент Давлат университети аҳолишунослик илмий лабораторияси ходимлари демографик тадқиқот ўтказиб, 15 ёшдан юқори бўлган аёлларга икки савол билан мурожаат қилдилар. Биринчи савол: «Сизнинг фикрингизча, оилада неча фарзанд бўлгани яхши?». Бу савол 15 ёшдан юқори бўлган ҳамма хотин-қизларга берилган. Иккинчи савол: «Сиз оилангизда яна нечта фарзанд кўришни хоҳлайсиз?». Бу савол билан фақат фарзанд кўриш ёшидаги ва шу арафадагиларга (асосан 15—45) мурожаат қилинган.

1968 ва 1988 йилларда ўтказилган тадқиқотлар натижаларини солиштириш алоҳида аҳамият касб этади. Кейинги 20 йил ичида аёлларнинг оилада фарзандлар сони ҳақидаги фикри анчагина ўзгарган.

1968 йилги тадқиқотда республикамизнинг турли шаҳар ва қишлоқларида истиқомат қилувчи 23 мингдан ортиқ аёллар қатнашган. Уларнинг деярли ҳаммаси биринчи саволга: «Энг яхши, мақбул оилалар серфарзанд, кўп болали оилалардир», — деб жавоб беришган эди. 1988 йилги тадқиқотда 6 мингдан кўпроқ аёл иштирок этиб, улар орасида кўп болали оилаларни мақбул ҳисобловчилар жуда камчиликни ташкил қилди. Жавоб берувчиларнинг аксарияти оилада мақбул ҳисобланган болалар сонини аниқ кўрсатдилар.

Масалан, қишлоқ жойларида яшовчи, 1940—1969 йилларда туғилган аёлларнинг 0,1 фоизи битта болали оилаларни; 9,8 фоизи 2— 3; 65,7 фоизи 4 — 5; 14,8 фоизи 6 — 7; 6,1 фоизи 8 ва ундан кўп болали оилаларни мақбул деб ҳисоблар эканлар. 3,5 фоиз аёллар эса ушбу саволга «Билмадим», «Ҳали бу ҳақда ўйлаб кўрмаганман», «Кўп болали оила — яхши оила», каби жавобларни бердилар.

Болалар сонига аёллар муносабатининг ўзгарганлигини уларнинг иккинчи, яъни «Сиз оилангизда яна нечта фарзанд бўлишини хоҳлайсиз?» — деган саволга берган жавоблари ҳам тасдиқлайди. Ушбу саволга 1968 йилда ўтказилган тадқиқотда қатнашган аёлларнинг 60 фоизга яқини «Худо берганича», «Бўлганича», «Қанча кўп бўлса, шунча яхши» дея жавоб қайтаргандилар. Кўпчилик кекса аёллар бу саволга жавоб беришни гуноҳ ҳисоблаганлар. Бугун эса ушбу саволга ўзбек аёлларидан олинган жавоб бутунлай ўзгача. Масалан, 1988 йилги тадқиқотда қатнашган 1960—1969 йилларда туғилган шаҳарда яшовчи аёлларнинг 94,3 ва қишлоқ аёлларининг 86,2 фоизи ўз оиласида 4-5 бола бўлиши истаги борлигини билдирдилар. 6 — 7, 8 — 10 ва ундан ортиқ фарзанд кўришни хоҳловчилар жуда кам.

Шуниси эътиборлики, 1968 йилги тадқиқотда қатнашган бирор ўзбек аёли битта болали оилани мақбул деб ҳисобламаганди. 1988 йил тадқиқотида шаҳарлик аёллардан 2,4 фоизи, қишлоқда яшовчиларнинг эса 0,2 фоизи битта болали оилани ёқлайдилар.

Тадқиқот ўтказувчилар ўзбек аёллари фикрларининг ўзгаришига асосан уларнинг маълумотлилик даражаси ошиб бориши, ижтимоий ишлаб чиқаришда кўпроқ қатнашаётганлиги, жамиятнинг иқтисодий-ижтимоий аҳволи ҳамда бугунги ҳаёт мураккабликлари сабаб, деб хулоса чиқардилар.

Шу нарса маълум бўлдики, олий ва ўрта махсус маълумотли ўзбек аёллари тўлиқсиз ўрта, ўрта маълумотли аёлларга қараганда камроқ бола кўришни хоҳлар эканлар. Рақамларда ифодаласак, олий маълумотли аёлларнинг 0,7 фоизи битта болали бўлишни, 19,1 фоизи оилада 2 — 3, 68,1 фоизи 4 — 5, 9,1 фоизи 6 — 7 болали ва 3,0 фоизи кўп болали бўлишни мақбул ҳисоблайдилар. Тўлиқсиз ўрта ва бошланғич маълумотга эга бўлган аёлларнинг 0,7 фоизи оилада битта, 6,4 фоизи 2 — 3 та, 50,2 фоизи 4 — 5 нафар, 19,1 фоизи 6 — 7 та, 17,3 фоизи 8 ва ундан ортиқ бола бўлишини ёқлайдилар, 0,3 фоиз аёллар кўп болали оилани мақбул деб ҳисобладилар. Қолган 6 фоизи «Билмадим», «Бу ҳақда ўйлаб кўрганим йўқ», — деб жавоб қилди.

Махсус маълумотли, кўпроқ вақт талаб этадиган касбдаги аёлларнинг кўпчилиги оилада камроқ болани мақбул ҳисоблайди. Махсус билим, тайёргарлик талаб қилмайдиган мавсумий ишларда ишловчилар, колхозчи аёллар ва уй бекаларининг аксарияти кўп болали оилаларни мақбул ҳисоблайдилар.

Тадқиқот натижаларидан маълум бўлдики, ўзбек аёлларининг бугунги авлоди оилада 4-5 фарзанд бўлишини кўпроқ хоҳлайди. Бундай фикрдагилар хизматчиларнинг 69, ишчиларнинг 65,2, колхозчиларнинг 59,7 ва уй бекаларининг 52,3 фоизини ташкил қиладилар.

Лекин аёлларининг фарзандлар сони ҳақидаги фикрлари ўз мавжуд болалар сони билан ҳар доим ҳам тўғри келавермас экан. Аниқроғи, ўзбек аёллари ўзлари хоҳлагандан кўра кўпроқ фарзанд кўришаркан.

Хуллас, демографик тадқиқотлар натижаси кейинги 15 — 20 йил ичида ўзбек аёлларининг оиладаги фарзандлар сонига муносабати ўзгарганлигини кўрсатди.

Кекса авлод вакиллари кўп болали оилаларни мақбул ҳисоблашарди, бугунги авлод бекалари ўртача миқдордаги болали оилаларни (шаҳарларда 4 — 5, қишлоқларда 5 — 6) мақбул билишмоқда.

Бу ҳол Ўзбекистонда кўп болаликдан ўртача болаликка ўтиш даври бошланганлигидан далолат беради.

Мамлакат БЎРИЕВА,
иқтисод фанлари номзоди.

ТАҲРИРИЯТДАН: «Ўнта бўлса ўрни, қирқта бўлса қилиги бошқа». Бу мақол фақат ўзбекка муносибга ўхшайди.

Юқоридаги рақамлар, далилу хулосалар заминида муҳим ижтимоий сабаб ва моҳиятлар ётибди. Ҳар бир фарзандимиз — келажак, эртанги кунимизнинг эгаси — болалар. «Кўп болаликдан ўртача болаликка ўтиш даври бошланганлиги» — жиддий тарихий ҳодиса. Замондош опа-сингиллар, келинг, мулоқотга биз ҳам қўшилайлик:

1. Сизнинг онангиз неча фарзандни тарбиялаб улғайтирган, ўзингиз неча болали бўлишни истайсиз?

2. Ўз онангизга нисбатан кўпроқ ёки камроқ фарзанд кўришни истаашингизнинг сабаблари нималарда?

Жавобларингизни кутамиз. Уларни эълон қилишда сизнинг ихтиёрингизга қараб исму шарифингизни рўзномада кўрсатмаслигимиз мумкин. Аммо хатда яшаш жойингиз, касбингизу ёшингиз, кимлигингизни аниқ ёзиб юборинг.

Совет Болалар фондининг Ўзбекистон бўлими ташаббуси билан А. Навоий номли Давлат Академик опера ва балет театрида Қаҳрамон оналарнинг учрашуви бўлиб ўтди. Бағри, бахти бадавлат оналарнинг қалби бу эътибору эъзоздан ифтихорга тўлди.

Ф. ТОЖИЕВ олган сурат.
(ЎзТАГ).

КАЙКОВУС ЎГИТЛАРИ

«ҚОБУСНОМА»ДАН

Эй, фарзанд, агар фарзандинг бўлса, анга яхши от қўйгил, нединким, отадан фарзанд ҳақларидан бири унга яхши от қўймоқдир. Яна бири улдурким, фарзандни оқил ва меҳрибон дояларга топшурғайсан. Суннат қилур вақтида суннат қилғайсан, қудратингга лойиқ тўй ва томоша бергайсан ҳамда ўқишни ўргатғайсан. Улуғроқ бўлгондан сўнг, агар раият бўлсанг, унга ҳунар ва касб ўргатғайсан, агар сипоҳ аҳлидин бўлсанг, сипоҳ илмин ўргатғайсан. Буларни билгондан сўнг шиноварлик, яъни сувда юзманни ўргатгил.

...Бас, неракдурким, ҳар турлик фазл ва ҳунарни фарзандингга ўргатғайсан, то оталиқ шафқати шартин бажо келтурмуш бўлғайсан. Киши бошига не иш тушарин билмағусидир, фазл ва ҳунар ишга ярағусидир.

Фарзандга адаб, ҳунар ўргатмакни мерос деб билгил. Агар сен унга хоҳ адаб ўргатгил, хоҳ ўргатмагил, турмуш машаққатларининг ўзи унга ўргатур. Ундоқким деб дурлар, ота-она тарбияламаса, кеча ва кундуз уни тарбиялайдур.

Оталиқ шартин бажо келтургилки, фарзандинг вужудга келгондагидан тириклик қилсин, яъни ҳар одамни вужудга келур ва шу кундан эътиборан хулқи ва табиати унга ҳамроҳ бўлур, аммо ул ожизлик ва беқувватликдин уни намоён қила олмағусидир. Катта бўлгон сойин жисми ва руҳи қувват топар ва барча руҳи ривожланадур, камолга етгондан сўнг тамоми яхшилик ва ёмонлигини зоҳир қилур. Лекин сен адаб, ҳунар ва донишни фарзандингга ўзингдан мерос қилгил, токи унинг ҳаққини бажо келтурмуш бўлғайсан. Чунки хос кишиларнинг фарзандларига адаб ва ҳунардин яхшироқ мероси йўқтур ва омий халойиқнинг фарзандларига ҳирфа (ҳунар), пешадин (касбдин) яхшироқ мерос йўқдур.

БИЗГА ҚАРАНГ, ОДАМЛАР!

«ГУЛХАН» ОЙНОМАСИГА КЕЛГАН МАКТУБЛАРДАН

Бизнинг мактабимизда кўп нарсалар йўқ. Масалан, теннис, қўл тўпи майдони. Бундан ташқари ошхонада мазали овқат ҳам йўқ. Кутубхонада қизиқ-қизиқ китоблар йўқ.

Редакция ходимлари, сиз бизга ёрдам бера оласизми?

Акмал ИСОМИДДИНОВ,
Ёзёвон районидаги 20-ўрта мактаб 5-синф ўқувчиси.

●

...Мен ўзбек қизиман. Шунинг учун ўзбекона кийинишни хоҳлайман. Ахир мен ўзбек бўла туриб, қандай қилиб ўз номимга тупураман?

Биз бошқа юртлар тилини жон-жаҳдимиз билан ўрганаяпмиз, бу ҳам керак. Лекин ўз тилимизни унутиб қўйяпмиз. Ўзга халқ ўқувчилари бизнинг тилимиз, дилимизни ўрганаяптиларми?

Юлдуз ОЧИЛОВА,
Хатирчи районидаги 45-ўрта мактаб 7-синф ўқувчиси.

●

...Мен сизларга ўзим ва қишлоғимиз ҳақида ёзмоқчиман. Кўчаларимиз тошлоқ, қиш кунлари лой, ёзда чанг бўлади. Қишлоғимизда фақатгина гўшт дўкони бор, ҳозир унда гўшт сотилмайди. Яхшигина шийпонимиз бор, унда колхозчилар бирор марта ҳам дам олишмаган. Аввалари кино келиб турарди, ҳозир келмайди. Бошқа жойларда раҳбарлар ваъдалар беришса, бизда ваъда ҳам бермайдилар.

Мактабимизда ўқувчиларга мос битта ҳам қурилма йўқ. Қишлоғимизда учинчи синфгача ўқитиладиган мактаб бор. Кейин 3 км. наридаги мактабга қатнаб ўқиймиз. Ёзаверсам, гап кўп...

Дилфуза ВАҲОБОВА,
Пайариқ райони, Утаб қишлоғи.

●

Ўқувчиларга стипендия берилишини газетада ўқиганимга анча бўлди. Бизнинг мактабимизга бу хабар энди етиб келди. Ҳар бир синфдан битта болага ойига колхоз 20 сўмдан стипендия беришини айтишди.

Ҳурматли Гулхенжон, ҳар синфдан иккитадан ёки учтадан болага стипендия бериш мумкинми?

Сирожиддин РАҲИМОВ,
Ургут районидаги 66-ўрта мактаб ўқувчиси.

●

«Орзуга айб йўқ» деганларидек, мен кўп нарсани орзу қиламан. Масалан, қизлар синфлари алоҳида бўлса, бу ҳақда матбуотда кўп гапирилаяпти. Қайси халқни олмайлик, илгари қизлари ва йигитлари алоҳида ўқишган.

Қайдам, қизларнинг иффатли, ор-номусли, ҳаёли бўлишлари учун уларни алоҳида ўқитиш, тарбиялаш керакдир? Балки ўғил болалар шунда сал тиллари ширин, хушхулқ ва одобли бўлишар?..

Муқаддам МАДАМИНОВА,
Риштон районидаги С. Раҳимов номли мактаб 7-синф ўқувчиси.

●

Қадимда, боболаримиз, бобокалонларимиз даврида боғу роғлар кўп бўлган, ширин-шакар мевалар етиштирганлар. Ҳар хил сайроқи қушлар беҳисоб экан.

Ҳозир аҳвол жуда ачинарли. Баъзи боғларимиз қаровсиз қолди. Шуни таъкидлаб айтиш керакки, химиявий заводларимиздан чиқаётган чиқинди, ифлос сувлар ариқ ва зовурларга оқизилмоқда. Заводлар нафақат еримизни, балки мусаффо осмонимизни ҳам булғамоқда. Натижада боғу бўстонларимиз камайиб, қуриб қовжирамоқда. Қушларимиз жонажон инларини тарк этишмоқда. Бобокалонимиз Бобур таърифлаган — «бир қирғовулнинг ускунасини тўрт киши еб тугата олмаган» қирғовулларимиз қани?

Буларнинг барига сабаб—она табиатимизнинг ифлосланиши. Келинглар, ўз еримиз, сувимиз, ҳавомизни мусаффо сақлайлик!

Лоқайд бўлманг, одамлар!

Ғанишер БЕКМУРОДОВ,
Бойбут районидаги Пушкин номли совхоз.

●

...Қиз болалар учун пазандачилик китобчалари чиқишини хоҳлайман. Радио, телевизорда бўёқларнинг, қоғозларнинг етишмаётганлиги, уларнинг нархи 3 — 4 баробар ортиб кетгани ҳақида гапирилмоқда. Менинг шундай таклифим бор: мактабларда газета ва журналларга мажбуран обуна қилдиришади. Мажбуран олган ўқувчилар уларни ўқимайдилар. Буни мен ўз кўзим билан кўрганман. Шунинг учун обуна ихтиёрий бўлишини истайман.

Шаҳло ТУРОБОВА,
Қизилтепа районидаги 1-ўрта мактаб ўқувчиси.

●

Бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан ҳамма нарса қимматлашиб кетди. Буфетга кирсак бўм-бўш, бир ҳидлаб тўйган қўзидай бўлиб чиқамиз. Ҳар замонда пирожний келиб қолади, унинг баҳоси 40 тийин. Олган тақдирда ҳам қорин тўймайди. Болалар 8 соатлаб ўқишади. Ахир улар оч қолмайдиларми? Давлатимизнинг ўқувчиларга нисбатан ғамхўрлиги шуми?

Шоҳсанам ҒАЙБУЛЛАЕВА,
Самарқанд вилояти, Самарқанд райони, 31-ўрта мактаб ўқувчиси.

●

Оилада 9 фарзандмиз. Тўрт ўғил, беш қиз. Оилавий пудратчимиз. Отам тегирмончи. Ўқишларим ёмонмас, яхшиям эмас, бир нави. Дарсдан сўнг укаларим билан молга қарайман. Мен одамларнинг қувончига, дардига шерик бўлишни хоҳлардим. Лекин тегирмончи қизига йўл бўлсин! Албатта, бунга ҳам ўқиш, интилиш керак...

Г. ЧОРИЕВА,
Қамаши райони, 19-ўрта мактаб ўқувчиси.

●

Бизга ўқиш учун шароит яратилган. Аммо тамаки халақит беради. Бир куни мактабга борсак, бир ҳафта бормаймиз. Биз келажагимизни ўйлаймиз. Ва зор-зор йиғлаймиз. Биз биргина тамаки деб касалга дучор бўлаяпмиз. Унинг айниқса тизимини айтмайсизми! Оқшом соат 6 дан ўтириб то тонгги 4 гача чизган пайтларимиз бўлган. Нима, биз ўгаймиз? Бу ҳақда ёзмаган жойимиз қолмади, деб, —

Ургут районидаги 54-ўрта мактаб ўқувчилари (жами 8 имзо).

●

Оилада 7 жонмиз. Отам бир ўзлари ишлайдилар. Бизлар — бешта бола мактабда ўқиймиз. Отамнинг маошлари 250 сўм. Онам болалар учун 150 сўм оладилар. Бу пулларнинг ярми рўзғорга, ярми кийим-кечакка кетади.

Аввал бир дона дафтар 2 — 3 тийин эди. Ҳозир 12 — 18 тийин бўлибди. 100 тасини олмоқчи бўлсак, 12 ёки 18 сўм бўлади. Бошқа нарсалар ҳам қимматлашиб кетди. Илтимос, ўқув қуролларини арзон қилишга ёрдам беринглар...

Шаҳноза КОМИЛОВА,
Бухоро шаҳридаги 4-ўрта мактабнинг 5-синф ўқувчиси.

Тансиқ булоқлар

«Мендан бадавлати йўқ»

Ассалому алайкум, «Халқ сўзи»! Мен сизларга қалбимни очмоқчиман!

Аслида бундай бўлди: бир зумгина ўзимни етим болалар ўрнига қўйиб кўрдим. Бўлди, йиғлаб ўтиришнинг фойдаси йўқ. Энтикиш, ҳаяжон, иккиланиш мени болалар уйига етаклаб келди. Дарвозадан ичкарига кирдим, оёқларим гўёки ихтиёримдан чиққан. Болалар ўйин билан машғул эдилар, олдиларига бориб дудуқлана-дудуқлана салом бердим. Саволлар бошланди:

— Болалар, қаранглар, кимнингдир дадажониси келдила...

— Сизга ким керак?

— Сиз кимнинг дадаси?

Умидли кўзлар менда, қалбим умидсиз кўзчалардан ҳам: «Сиз кимнинг дадасисиз?» — деган саволни ўқиди. Тилимданми, дилимданми, жавоб отилиб чиқди:

— Менга ҳаммангиз кераксиз! Ҳаммангизни кўргани келдим. Ҳаммангиз қизим, ўғлимсиз. Меҳрим ҳаммангизга атади! «Дада! Дадажон!» дея олсангизлар, бас. Сизларни кўргани тез-тез келиб тураман, туғилган кунларингизда совға келтираман.

Нигоҳлар ишонишга ҳам, ишонмасликка ҳам ҳайрон порлай бошлади.

Лекин иккинчи ташрифимда кўзларимга ишонмай қолдим: дарвозадан киришим билан:

— Ура, ура, дадамиз, дадамиз!

Назимда дунёда мендан бадавлат одам йўқдай — бағримда болалар, бирини қўйиб, иккинчисини қучаман. Бирлари юзимдан ўпишса, иккинчилари манглайимдан... Ҳаяжон ичра қалтирайман, кўз ёшимни артишади. Менга етар одам йўқ. 76 етим гўё оталик бўлиб қолгандек...

Мана, уч йилдан ошмоқдаки, уларнинг олдиларига бориш мен учун байрам. Болалар менга ўрганиб қолишган. Оналарини (яъни рафиқам ҳам келиб туради-да) сўрашади.

Бу орада Косон шаҳридаги ғариблар уйини топдим, у ерга бордим. Ҳозир қарияларга ҳам қариндошдек бўлиб қолдим. Ҳар борганимда ҳасратларини айтиб, кўнгилларини бўшатишади. Уларнинг баъзилари боришим билан мени жуда-жуда соғинишганини, боролмай қолсам хавотир бўлганликларини айтиб ғина ҳам қилишади. Мени ўзларига яқин билиб ўпкаланишларидан ҳам миннатдорман. Хатимни чўзиб юбордим. «Халқ сўзи» муштарийларига савол билан мурожаат қиламанким, бу ташаббусимга халқ нима деркин? Менга яна қандай хизмат буюрилса, бажаришга тайёрман. Балким келгусида тарбияси оғир болалар билан шуғулланишни буюрарлар?.. Мен барчасига розиман. Ёшим 42 да, 5 болам бор.

Абдулла ЖАЛОЛОВ,
Наманган шаҳри, 2-пахта заводи ошпази.

Сочларимни майдалаб ўролмайман...

Х. МИРЗАКАРИМОВ олган суратлавҳа.

ЕТИМ БОШИ СИЛАНСА...

Ўзбекистон Болалар жамғармасининг Жиззах вилоят бўлими 1 июнь — Болаларни ҳимоя қилиш кунига бағишлаб, катта байрам ўтказишга ҳозирлик кўрди. Шу куни Самарқанд, Сирдарё, Тошкент вилоятларининг барча район соғлиқни сақлаш бўлимлари раҳбарлари, бошқа мутасаддилар бу ерда йиғилишиб, болалар касалликларининг олдини олиш тадбирлари тўғрисида ўзаро фикр алмашадилар, тажрибаларини ўртоқлашадилар.

Мазкур тадбир шунчаки меҳмондорчилик ёки тантана бўлмайди. Чунки вилоятда болалар касалликлари йил сайин кўпаймоқда. Ўтган йили Ғаллаорол районида жами 2295 киши юқумли касалликларга чалинганди, уларнинг 1757 нафари болалар эди. Вояга етмаганлар орасида сариқ касалига чалиниш бир йилда 2,3 баравар ортиб кетди. Бошқа районлар кўрсаткичлари ҳам шунга яқин.

1 июнь куни 500 етим боланинг ҳар бирига қиймати 150 сўмдан кам бўлмаган кийим-кечак, пойафзал ва бошқа нарсалар берилади. Маданият бошқармаси катта концерт дастурини намойиш қилади.

— Жамғармамиз ҳисобида ҳозир 37 минг сўм бор, — дейди унинг масъул котиби Исроил Олимов. — Шу йилнинг тўрт ойида муҳтожларга 8 минг сўмдан ортиқ пул тарқатдик. Бахмал районининг Уйлуқма қишлоғида яшовчи Холиқул Абжаловга бир сигир олиб берилди. Унинг ота-онаси вафот этиб, беш укасига бош бўлиб қолган экан. Бахмал қишлоғидан Усан Эргашев деган йигит ҳам 22 ёшда саккиз укасига ягона паноҳ. Оила учун сигир харид қилдик. Дўстлик районининг Наврўз қишлоғидан 18 яшар Анвар Маматов саккиз укасига ҳам ота, ҳам она. Шу районнинг Қаҳрамон қишлоғидан 19 ёшли Олим Умаров эса етти уканинг бошлиги. Уларга минг сўмдан ёрдам берилди. 22 яшар Даврон Турдиқулов «Пахтакор» давлат хўжалигидаги икки қаватли бинонинг бир хонали квартирасида етти укаси билан яшаркан. Уларга минг сўм ёрдам кўрсатилди, қурилаётган биринчи коттежни шу ака-укаларга ажратиш ҳақида қарор қабул қилинди.

Бўлим Москвада фаолият кўрсатаётган «Фуқаролар осойишталиги» («Гражданский мир») ассоциацияси билан ҳамкорлик қилмоқда. Унинг бошлиги профессор Тоир Тойиров Жиззах фарзанди экан. Шунинг учун у она юртидаги ёрдамга муҳтож болаларга ғамхўрликни бўйнига олиб, 20 тонна озиқ-овқат, кийим-кечак ва дори-дармон юбортирди.

Ҳозир 36 болани даволаниш учун Москвадаги 7-болалар клиникасига жўнатдик. У ерда пулли хизмат кўрсатишади. Бўлим беморларнинг бориш-келиш, даволаниш харажатларини зиммага олган.

Элимизнинг қадимий доно китоблари, эртагу ривоятлари, ҳадислари, урф-одатларини кўнгил кўзгусидан ўтказийлик: хайр-садақа қилиш, чор-ночорларга кўмаклашиш, қашшоқ оилаларга бутун маҳалла, қишлоқ аҳли йиғилиб тезда уй қуриб бериш кундалик турмуш тарзи эди.

Ана шу удумларнинг аста-секин бўлса-да ҳаётимизга қайтаётганини қутлаш керак.

Абдулқосим МАМАРАСУЛ ўғли,
«Халқ сўзи» мухбири.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРХОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Зоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 23.00

Индекс 64608 5407 буюртма

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12